

Innspill til statsbudsjett 2025

Sabima er paraplyorganisasjon for de biologiske foreningene i Norge. Vi jobber for å stanse tapet av naturmangfold.

Et statsbudsjett for å nå målene i Naturavtalen

I desember 2022 fikk verden en ambisiøs Naturavtale, som er en skikkelig seier for naturen. Noen av de viktigste målene som skal nås innen 2030 er at minst 30 prosent av alt areal på land, ferskvann, kyst og hav skal være effektivt bevart, at minst 30 prosent av forringete økosystemer skal restaureres, at alt areal er omfattet av deltakende og helhetlig arealplanlegging for å stanse tapet av natur, og at biologisk mangfold skal være integrert i all politikk, planer og strategier for samtlige sektorer og forvaltningsnivåer.

Forskningen fra blant annet Naturpanelet er klokkeklar på at målene er nødvendige også for Norge, for også her er naturen i krise. Regjeringen skal legge fram en [nasjonal handlingsplan](#) innen neste partsmøte under Konvensjonen om biologisk mangfold i oktober/november 2024. Sabima forventer at handlingsplanen skal peke ut juridiske, økonomiske og politiske endringer for at Norge faktisk skal kunne nå målene innen 2030.

Selv om Stortinget ikke får behandlet handlingsplanen før statsbudsjettet for 2025 vedtas, vet vi likevel nok om hva som må gjøres for å starte arbeidet med å nå naturavtalens mål i Norge. Parallelt med utarbeidelsen av handlingsplanen er det derfor nødvendig med en betydelig investering i statsbudsjettet for 2025; en naturkrisepakke. Sabimas innspill til statsbudsjettet 2025 er en beskrivelse av viktige økninger i statsbudsjettet for å sørge for at vi stopper naturkrisen i Norge.

Vi trenger en rik natur for at den skal fungere godt. Bærekraftige og robuste økosystemer med et rikt naturmangfold gir oss økosystemtjenester som vi er helt avhengige av, som ren luft, rent vann, flomvern og insekter som pollinerer matplanter. En mangfoldig natur er også vår beste forsikring mot framtidige klimaendringer og for å sikre tilstrekkelig tilgang på mat.

Med Naturavtalen har vi fått en sterk internasjonal og nasjonal erkjennelse av at natur og klima må løses sammen, og at det haster. [Klimautvalget 2050 sin rapport](#) og fellesrapporten fra [Naturpanelet og Klimapanelet](#) slår også fast at klimakrisen ikke kan løses uten at naturkrisen blir løst, og at de aller fleste tiltak for å stanse tap av natur også er positive for klima. Kunnskapen vi har om hvor prekært- og lønnsomt- det er å ta vare på naturmangfold gjør at norske myndigheter og beslutningstakere ikke lenger kan avspise naturen med småpenger i statsbudsjettet.

Som et overordnet rammeverk for de økonomiske grepene i statsbudsjettet, må regjeringen gjøre følgende for å stanse tapet av naturmangfold:

- Vedta Naturavtalens mål om å verne 30 prosent av den mest artsrike og mangfoldige naturen på land og til havs og restaurere 30 prosent forringet natur i Norge innen 2030, og legge en konkret plan for hvordan målene kan nås praktisk og økonomisk.
- Vedta et nasjonalt styringsmål om arealnøytralitet: mål om null netto tap av natur, og i tråd med naturavtalens mål nr. 1 sette nye klare bestemmelser for å unngå nedbygging av den viktigste naturen og igangsette en nasjonal satsning på å gjenbruke allerede nedbygd natur.
- Snarest få på plass et operasjonalisert naturregnskap som er forvaltningsrelevant for norske kommuner og andre arealmyndigheter, som hindrer utbygging av viktig natur og synliggjør områder som bør restaureres.
- Styrke kommunens kompetanse og kapasitet i samsvar med de ansvarsoppgaver som tillegges, i tråd med anbefalinger fra OECD. Kampen om arealene foregår i stor grad lokalt i kommunene i Norge. 83 prosent av landarealet vårt forvaltes av kommunen.

Naturkrisepakken – 2 milliarder til naturen

Arealnøytralitet som nasjonalt styringsmål på natur og naturregnskap som verktøy: 161 mill.

I dag finnes det ikke noe overordnet mål for arealbruk, og Stortinget må derfor vedta et nasjonalt styringsmål om arealnøytralitet, som innebærer null netto tap av natur og at den viktigste naturen ikke skal bygges ned. Arealnøytralitet må gis en juridisk definisjon som erstatter «bærekraftig utvikling» som plan- og bygningslovens formål. Et nasjonalt Naturregnskap må bli et styringsverktøy for å nå målet om arealnøytralitet. For at det skal bli praksis, må Miljødirektoratet få de nødvendige ressursene til å utvikle et heldekkende økosystemkart, økologisk tilstand og naturgoder tilknyttet et hvert økosystem slik at det blir relevant ned på prosjektnivå. I regjeringens klimastatus- og plan («Grønn bok») må naturregnskapet brukes til å vise en oversikt over hele Norges naturtap og naturrestaurering knyttet til ulike økosystemer i året som gikk, slik man har for klimagasser i alle kommuner og sektorer. Grønn bok må også presentere et samlet arealbudsjet basert på alle arealmyndighetenes planer. Slik det i Grønn bok vises hvordan Norge skal nå 1,5-gradersmålet, må regjeringen vise hvordan vi skal nå Naturavtalens mål innen 2030.

Kunnskap om naturen: 402 mill.

Da Miljødirektoratet leverte rapporten “Etablering av Naturregnskap i Norge”, var den største mangelen kunnskapen om tilstanden til økosystemene ned på kommunenivå. Kunnskapen om naturen i Norge er for fragmentert, med for få tidsserier. Derfor er det i dag ikke mulig å si noe om utviklingen for arter og økosystemer i kommunene. I tillegg til bedre overvåkning, trenger vi bedre datainfrastruktur, ny metodikk for fjernmåling og mer følgeforskning knyttet til hvordan ny kunnskap får god anvendt effekt ved prioritering av virkemidler. Det trengs også et økt kartleggingstempo i økologisk grunnkart.

Sterke naturkommuner: Planvask, kommunedelplan natur, natursats og regionale plankontor: 530 mill.

Det må tenkes nytt om kommunal arealforvaltning. I en årrekke har en utallige rapporter fra Riksrevisjonen, EVAPLAN, OECD, Generalistkommuneutvalget mfl. understreket at kommunene ikke har tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til å styre gjennom plan. [NINAs rapport](#) fra sommeren 2023 viste enorme planlagte utbyggingsområder der masse viktig natur står i fare for å ødelegges (f.eks. 164 km² utbyggingsplaner på myr). Gode tiltak som kommunedelplan for naturmangfold, planvask og Natursats trenger en ramme av kapasitet og kompetanse på natur og plan, som blant annet en etablering av regionale plankontorer kan forløse.

Restaurere 30 prosent av ødelagt natur: 524 mill.

Norge skal ifølge Naturavtalen restaurere 30 prosent av ødelagt natur innen 2030. Det er imidlertid ikke laget en plan for hvordan målet skal nås, og etter [Sabimas beregninger](#) ville 15 prosent koste i størrelsesorden 50 milliarder kroner. Sabima mener vi trenger en offisiell definisjon av ‘forringet natur’, oversikt over omfanget fordelt på ulike naturtyper, og at lovverket revideres slik at det er mulig å restaurere natur på privat grunn. Vi trenger også en langt sterkere og samlet organisering av naturrestaurering i Norge, mer forskning på restaureringsmetodikk etablering av kart over restaurerbare areal og en finansieringsplan.

30 prosent vern: 280 mill.

Regjeringen må følge Naturavtalen og sette et nasjonalt mål om å verne et representativt utvalg av norsk natur innen 2030. Det må utarbeides en forpliktende plan for hvordan vernet skal gjennomføres, og det må bevilges ressurser til å gjennomføre verneprosesser og utbetale erstatninger der det er relevant.

Fremmede skadelige arter: 55 mill.

Fremmede arter er en av fem hovedtrusler mot verdens naturmangfold, og det er et økende problem. Et av de viktigste tiltakene for å hindre skader fra fremmede arter er tidlig innsats for å hindre at fremmede arter introduseres og etableres. Det er stort behov for å utarbeide flere handlingsplaner for fremmede arter det må settes inn sterk innsats på gjennomføring av tiltaksplanen for fremmede arter og finansiering av tiltakene.

God tilstand i hele naturen: Myr og våtmark – skog – hav - kulturlandskap – vann og vassdrag: 140 mill.

Ved siden av vern og restaurering har Naturavtalen også krav om at i *all* natur skal tapet stanses og reverseres. For hvert økosystem og i ulike deler av forvaltningen er det ulike utfordringer, og i vårt innspill til statsbudsjett adresserer vi forslag til tiltak og som vil bidra til å bedre tilstanden i økosystemene og forbedre forvaltningen.

Sabimas forslag til endringer i utgifter for statsbudsjettet 2025	Mill. kr
Kap 1400 Klima- og miljødepartementet	20
post 01 Driftsutgifter	10
post 70 Frivillige klima- og miljøorganisasjoner samt klima- og miljøstiftelser	10
Kap 1410 Kunnskap om klima og miljø	518
post 21 Miljødata	238
post 23 Mareano	7
post 50 Grunnbevilgninger under Norges forskningsråd til miljø	7
Post 51 Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd	257
Post 70 Nasjonale oppgaver ved miljøforskningstituttene	9
Kap 1411 Artsdatabanken	30
post 01 Driftsutgifter	6
post 21 Spesielle driftsutgifter	10
post 70 Tilskudd til arter og naturtyper	14
Kap 1420 Miljødirektoratet	1 198
post 01 Driftsutgifter	88
post 21 Spesielle driftsutgifter	176
post 31 Tiltak i verneområde og annen natur, inkludert restaureringstiltak	40
post 32 Statlege tileiningar, vern av naturområde	252
post 60 Tilskudd til ivaretagelse av naturmangfold i kommuneplanlegging	250
post 61 Tilskott til klimatiltak (Naturesats)	150
post 77 Diverse organisasjoner og stiftelser med mer	3
post 80 Tilskudd til tiltak for å ta vare på natur	289
Sum endringer utgifter	1 766
Kommunal- og distriktsdepartementet	
Kap. 571, ny post. Tilskuddsordning til opprettelsen av regionale plankontor	100
Sum endringer utgifter	100
Kunnskapsdepartementet	
Kap. 222, post 01. Statlege skular og fjernundervisningstenester drift	10
Kap. 226, post 22. Kvalitetsutvikling i grunnopplæringa, videreutdanning	20
Kap. 272, post 52. Tiltak for internasjonalisering og høgare utdanning	10
Sum endringer utgifter	40
Landbruks- og matdepartementet (Kap. 1150 forhandles over jordbruksavtalen)	
Kap. 1150, post 50 Landbrukets utviklingsfond, inkl. kutt på 24 mill. til veibygging og drift i vanskelig terreng	104
Kap. 1150, post 77. Utviklingstiltak. Underpost 77.12 Tilskott til frøavl m.m.	2
Kap. 1150, post 74 Vannmiljøtiltak under regionalt miljøprogram	49
Kap. 1149, post 71. Tilskudd til verdiskapingstiltak i skogbruket til drift i vanskelig terreng	-15
Kap. 1149, post 73. Tilskudd til skog-, klima- og energitiltak (tettere planting, gjødsling)	-36
Sum endringer utgifter	104
Finansdepartementet	
Kap. 1620, post 01. Driftsutgifter statistisk sentralbyrå	
Sum endringer utgifter	35
Energidepartementet	
Kap 1850, post 21. Ytterligere naturkartlegging havvind	10
Sum endringer utgifter	10
Totalt innspill Sabima endring i utgifter	2 055

Innhold

Et statsbudsjett for å nå målene i Naturavtalen	1
Naturkrisepakken – 2 milliarder til naturen.....	2
Arealbruk – arealnøytralitet og naturregnskap.....	5
Arealnøytralitet må bli et styringsmål og lovfestes	5
Naturregnskap som styringsverktøy	6
Kunnskap om naturen	7
Miljødata	7
Artsdatabanken.....	8
Trua arter og naturtyper	10
Forskning.....	11
Utdanning.....	12
Sterke naturkommuner	12
Naturplanlegging i kommunene.....	13
Naturesats.....	14
Etablere regionale plankontor	14
Restaurering av forringet og ødelagt natur.....	15
Vern – økologiske festninger mot klimaendringene	17
Havnasjonen Norge må få et nettverk av marine verneområder	18
Vern av Norges viktigste fugleområder IBA	18
Skogvern.....	19
Kunnskapsgrunnlag, verneplaner og skjøtsel.....	19
Fremmede skadelige arter	20
God økologisk tilstand i økosystemene	21
Miljøvennlig skogbruk (Landbruks- og matdepartementet)	22
Vannforvaltning.....	23
Livet i havet	25
Myr og annen våtmark.....	26
Insekter og kulturlandskap.....	28
Miljø- og naturfaglige organisasjoner	29

Arealbruk – arealnøytralitet og naturregnskap

Arealendringer er den største trusselen mot naturmangfold. Ni av ti arter på rødlista trues av arealendringer. Fremfor å bygge ut mer natur, må vi gjenbruke og fortette allerede utbygde arealer og restaurere ødelagt natur.

Arealnøytralitet må bli et styringsmål og lovfestes

Kap. 1400 post 01: 4 mill. til utredning av regelverk og forvaltningssystemer for arealnøytralitet, økologisk kompensasjon og byggeforbud.

Kap. 1410 post 21: 25 mill. til utvikling av kart over «grå» arealer samt kart med oppdatert oversikt over eksisterende og planlagt utbyggingsareal på land og i kystsonen.

Kap. 1420 post 01: 10 mill. til utredning av regelverk og forvaltningssystemer for arealnøytralitet, økologisk kompensasjon og byggeforbud i viktige økosystemer.

Totalt til arealnøytralitet: 39 mill.

Norge mangler i dag et styringsmål for å stoppe økende naturtap. Bærekraftig arealbruk som bærende prinsipp har ikke fungert til å stoppe tapet av naturmangfold, eller unngå nedbygging av natur som forsterker klimakrisen. Sabima mener Stortinget må sette et nasjonalt styringsmål om arealnøytralitet. Klimautvalget 2050 har også sagt at et slikt mål kan bidra til å tydeliggjøre hvordan arealpolitikken i Norge skal bidra til å redusere utslipp av klimagasser.

Ved å bli arealnøytral oppnår Norge mål 1 i Naturavtalen om at alle arealer skal forvaltes på en måte som sikrer naturen, og at områder som har stor betydning for naturmangfold, ikke går tapt. Dette er et viktig prinsipp i Arealnøytralitet, som 80 kommuner i 2023 oppgir at de styrer mot.

Sabima mener at arealnøytralitet må gis en juridisk definisjon som innebærer:

- mål om null netto tap av natur
- at den viktigste naturen alltid skal unngås
- at allerede nedbygd natur alltid utnyttes før urørt natur bygges ned
- at naturen som bygges ned alltid skal kompenseres ved at tilsvarende naturverdi restaureres.

For å oppnå arealnøytralitet må det kreves at all fremtidig utbygging underlegges disse premisene. Dette gjøres best ved at arealnøytralitet erstatter bærekraftig bruk som formål i plan- og bygningsloven. Det krever også at det utvikles en rekke andre forvaltningsprinsipper, forvaltningsverktøy og nye kartlegginger, som er nærmere beskrevet i forslagene til anmodningsvedtak under her.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen fastsette mål om arealnøytralitet – null netto tap av natur for alle sektorer, som sikrer at Norge blir arealnøytralt innen 2030
- Stortinget ber regjeringen innføre byggeforbud i den viktigste naturen i tråd med naturavtalens mål 1, slik det nå er foreslått for myr. Andre naturtyper som bør få samme beskyttelse er utvalgte og trua naturtyper, biologisk gammel skog, kantvegetasjon langs alle bekker og elver tilsvarende NVEs 50-årsflom kart, inngrepsfri natur, tareskoger og ålegrassenger.
- Stortinget ber regjeringen innføre et prinsipp om at allerede nedbygd natur alltid skal brukes før urørt natur kan tas i bruk.
- Stortinget ber regjeringen lage et system som synliggjør og kartlegger areal som kan gjenbrukes i alle kommuner i Norge.
- Stortinget ber regjeringen utvikle et kart med oppdatert oversikt over planlagt utbyggingsareal på land og i kystsonen som legges inn Økologisk grunnkart, og som bør være en del av naturregnskapet.
- Stortinget ber regjeringen lage en standard for økologisk kompensasjon som sikrer at alle byggeprosjekter kan oppnå mål om null netto tap av natur.

Naturregnskap som styringsverktøy

Kap. 1400 post 01. 4 mill. Til ledelse og utarbeiding av naturregnskap.

Kap. 1410 post 21. 65 mill. Utvikling av heldekkende økosystemkart og karbonlagringskart.

Kap. 1620 post 01. 35 mill. Utarbeidelse av statistikkgrunnlag for økosystemregnskap (Statistisk sentralbyrå).

Kap. 1410 post 21. 10 mill. Kartfestet informasjon om nasjonale forventninger til kommunal arealforvaltning som del av grunnlaget for naturregnskapet.

Kap. 1420 post 01. 8 mill. Til ledelse og utarbeiding av naturregnskap.

Totalt til naturregnskap 122 mill.

Naturregnskapet må være et styringsverktøy for å nå målet om arealnøytralitet; null netto tap av natur og at den viktigste naturen i Norge aldri bygges ned. For at det skal bli praksis må Miljødirektoratet få de nødvendige ressursene til å utvikle og et heldekkende kart over økosystemer, økologisk tilstand og naturgoder tilknyttet et hvert økosystem, slik at det kan brukes ned på kommune- og prosjektnivå innen utgangen av 2026. Det må også settes av ressurser til at Miljødirektoratet kan forankre bruk av kartverktøyene i alle kommuner og sektormyndigheter, slik at alle benytter systemet i sin arealplanlegging. Det er viktig å sørge for koblinger begge veier mellom dette arbeidet og økologisk grunnkart; se neste kapittel her om «Kunnskap om naturen».

I oktober 2023 kom Miljødirektoratet med rapporten [Etablering av naturregnskap i Norge](#), som en oppfølging av Grønn bok (Regjeringens klimastatus- og plan). I rapporten legger ikke direktoratet opp til et naturregnskap ned på kommunenivå, til tross for at den politiske bestillingen var å lage et forvaltningsnyttig naturregnskap. Det legges kun opp til et regionalt/nasjonalt naturregnskap innen 2026. Miljødirektoratet har først på lengre sikt en målsetning å utvikle detaljerte naturregnskap til bruk på kommunal og lokal skala.

Dette er uholdbart og skyldes for lite ressurser til Miljødirektoratet for å kunne koordinere dette arbeidet og til innhenting av data og metodeutvikling. Sabima anerkjenner det omfattende arbeidet som må gjøres for å få på plass et forvaltningsrelevant naturregnskap etter internasjonale standarder. Det er derfor helt nødvendig at regjeringen sikrer tilstrekkelig finansiering slik at naturregnskapet blir et forvaltningssystem som vil ligge til grunn for og påvirke alle arealvedtak i Norge. Dette er sterkt etterspurt av en rekke kommuner og bedrifter.

Regjeringen har i nasjonale forventninger til kommunal arealforvaltning og gjennom klargjøringen av miljøforvaltningens innsigelsespraksis tydeliggjort hvilke arealer kommuner bør unngå. Disse "unngå"-områdene må synliggjøres i kobling med et heldekkende økosystemkart og et heldekkende karbonlagringskart som et første skritt på veien mot et forvaltningsrelevant naturregnskap. Dette må komme på plass i 2025. Det vil bidra til mer forutsigbarhet for utbyggere og mer effektive planprosesser.

I Grønn bok må naturregnskapet brukes til å vise en konkret oversikt av hele Norges naturtap og naturrestaurering knyttet til ulike økosystemer i året som gikk, slik man har for klimagasser i alle kommuner og sektorer. I oversikten må det også presenteres et samlet arealbudsjet basert på alle arealmyndigheters planer (kommune-, energi- og samferdselsplaner). På en lignende måte som regjeringen i Grønn bok viser hvordan Norge skal nå 1,5-gradersmålet, må regjeringen vise hvordan vi skal nå Naturavtalemålene innen 2030.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen legge frem et nasjonalt naturregnskap og naturbudsjett for Stortinget årlig som del av grønn bok.
- Stortinget ber regjeringen innen utgangen av 2025 ha på plass et heldekkende økosystemkart og et heldekkende karbonlagringskart som er forvaltningsrelevant for alle kommuner og ned på enkeltsaksnivå.
- Stortinget ber regjeringen innen utgangen av 2025 ha etablert målsetningen om at naturregnskapet skal bidra til at den viktigste naturen ikke bygges ned i tråd med naturavtalens mål nummer 1.
- Stortinget ber regjeringen innen utgangen av 2026 utvide kravet om å kunne kartlegge alle utbyggingsprosjekter i tråd med naturregnskapets metodikk; areal, tilstand og økosystemtjenester.
- Stortinget ber regjeringen innen utgangen av 2025 utvikle kartfestet informasjon om nasjonale forventninger på miljøfeltet til kommunal arealforvaltning som del av naturregnskapet for å kunne synliggjøre konflikt tidlig i arealplanleggingen.

- Stortinget ber regjeringen årlig gjennom Grønn bok vise en samlet oversikt over Norges naturtap og naturrestaurering differensiert på økosystem, samt årlig naturbudsjett over planlagt naturtap og restaurering knyttet til ulike økosystemer basert på alle arealmyndigheters utbyggingsplaner. Regjeringen bes også vise hvordan en skal nå Naturavtalens mål innen 2030.

Kunnskap om naturen

Forvaltningen av natur i Norge skal være kunnskapsbasert, og det er derfor avgjørende med god innhenting, sammenstilling og tolkning av kunnskap, at kunnskapen gjøres anvendbar og forvaltningsrelevant, og at det bygge opp gode kunnskapssystemer, inkludert overvåkningssystemer. Det er viktig at innhenting av ny naturkunnskap legges opp på en slik måte at behovene for å få på plass et naturregnskap som kan brukes på kommune- og prosjektnivå også blir dekket.

Kunnskap om naturen	endring mill. kr
Miljødata	76
Artsdatabanken	30
Trua arter og naturtyper	50
Forskning	206
Utdanning	40
Sum	402

Miljødata

Kap. 1410, post 21. 20 mill. til generell miljøovervåking.

Kap. 1410, post 21. 30 mill. til økologisk grunnkart.

Kap. 1410, post 21. 12 mill. til utvikling av fagsystemet for økologisk tilstand.

Kap. 1410, post 21. 5 mill. til sentrale kunnskapsverktøy hos Artsdatabanken.

Kap. 1410, post 70. 9 mill. til nasjonale oppgaver hos miljøinstituttene.

Totalt til miljødata 76 mill.

Generell miljøovervåking 20 mill.

Sabima mener det er svært viktig å ta vare på lange tidsserier, *samtidig* som man etablerer ny overvåking av økosystemer der det er lite kunnskap, slik som for eksempel kyst og våtmark og flere artsgrupper. Det må legges økonomisk til rette for at Miljødirektoratet kan starte nye overvåkingsprogrammer uten at det går ut over ressurser til å ta vare på eksisterende og lange tidsserier, som er særlig verdifulle i kraft av sin lange historikk. For å kunne etablere et naturregnskap har Miljødirektoratet understreket at det er et stort behov for slik ny kartlegging av økosystemer og tilstanden i disse økosystemene, som igjen krever ny kunnskap om naturen lokalt.

Det må også sikres god koordinering mellom overvåkingsprogrammene, samordning av innsamling av prøver, og bruk av lokaliteter på tvers av overvåkingsprogrammer for å sikre en økosystembasert overvåking. Det må opparbeides kunnskap om forholdet mellom økologisk tilstand og samlet belastning av påvirkningsfaktorer, og mangelen på solid infrastruktur for overvåkingsdata på tvers av overvåkingstemaer og programmer må utbedres. God koordinering av overvåkingsdata på tvers av programmer er nødvendig for å identifisere og gjennomføre effektive forvaltningstiltak.

Økologisk grunnkart 30 mill.

Miljødirektoratet jobber nå etter en strategisk plan for økologisk grunnkart (2022–2026), initiert gjennom anmodningsvedtak 678 (2015-2016), som legger opp til større innsats for å lage heldekkende kart av Norge med miljøinformasjon og at det skal utvikles standardiserte, anerkjente kartleggingsmetoder til bruk i konsekvensutredninger. Kartleggingsmetodikken er også under revisjon. Arbeidet med økologisk grunnkart må sees i sammenheng med utviklingen av naturregnskap i Norge, beskrevet over.

De første årene etter oppstart i 2015 økte bevilningene betydelig, men har stagnert siden 2019 og fremdriften er altfor langsom. Ved behandlingen av naturmangfoldmeldingen mente Energi- og miljøkomiteens flertall at «*det bør ferdigstilles et økologisk grunnkart for Norge med naturtyper, arter og landskapstyper innen utgangen av 2025.*» Fortsatt er bortimot tre av fire verdifulle naturområder i Norge ikke festet til kart, som betyr at vi ennå ikke har det kunnskapsgrunnlaget som trengs. Det er også fortsatt behov for en enda klarere styring av arbeidet slik at det prioriterer kvalitetskartlegging av de mest verdifulle området, slik Stortinget har bestilt.

I tillegg til å sette oss i langt bedre stand til å ta vare på naturen, vil et heldekkende økologisk grunnkart over verdifull natur bidra til å redusere konflikter, forsinkelser og kostnader i utbyggingsaker. Også utbyggerne ser store fordeler av et økologisk grunnkart. Derfor ba Sabima sammen med 17 andre organisasjoner i industri, kommunesektor, primærnærings, øvrig næringsliv samt miljø- og friluftslivsorganisasjoner klima- og miljøministeren i 2015 om et kunnskapsløft for naturen. Arbeidet fikk raskt bred politisk oppslutning.

Økologisk tilstand 12 mill.

Sabima foreslår at det opprettes en ny, varig bevilgning til formålet *følgforskning av økologisk tilstand og økosystemfunksjoner*. Dette inkluderer blant annet utvikling av økosystembasert overvåking, dynamiske modeller, og testing av ny metodikk. Følgforskning er nødvendig for å kunne analysere og finne årsaker til de endringer som skjer, samt utvikle og teste nye overvåkingsmetoder over tid mot eldre, etablerte metoder. Dette er særskilt viktig i en tid hvor klimaendringer, inkludert effekter som oppvarming, havforsuring, inntog av nye arter og sykdommer, vil påvirke «baseline» for miljøtilstand, samt økosystemfunksjoner og -tjenester.

Det er behov for å videreutvikle og ferdigstille alle indikatorene for fagsystem for økologisk tilstand og fastsette mål for tilstand, og utvikle virkemidler. Dette i tråd med stortingsvedtak og mål vedtatt gjennom behandlingen av *Natur for livet – handlingsplan for naturmangfold* i 2016.

Fagsystemet for økologisk tilstand bør videreutvikles til å fungere som et verktøy og kunnskapsgrunnlag til avveininger i lokal arealforvaltning, blant annet av kommuner og sektorer. Et system for lokal bruk må henge tett sammen med fagsystem for økologisk tilstand, men den lokale tilnærmingen kan også etter detaljert protokoll støtte seg på tilleggsindikatorer fra lokale registreringer samt konkret kunnskap om påvirkninger, såkalte støtteparametere på tilsvarende måte som for vannforekomster etter vannforskriften. Lokal bruk trenger også relevante indikatorer relatert til restaurering av natur. Målet er at kunnskapen om økologisk tilstand kan fremstilles i naturregnskapet.

Sentrale kunnskapsverktøy hos Artsdatabanken 5 mill.

Artsdatabanken vedlikeholder og videreutvikler en rekke essensielle verktøy for den kunnskapsbaserte forvaltningen av norsk natur, som systemet Natur i Norge (NiN), Økologisk grunnkart og Artskart. Særlig stort er behovet for utvikling av ny versjon av *Artskart*, som er portalen for stedfestet kunnskap om arter fra alle kunnskapsinstitusjoner i Norge, men som ikke har vært oppgradert på mange år – og som trenger blant annet bedre statistikkfunksjoner, mer moderne og avanserte kvalitetssikringsrutiner, bedre søke- og filtreringsmuligheter og annen funksjonalitet.

Nasjonale oppgaver hos miljøinstituttene 9 mill.

I den videre oppbyggingen av en kunnskapsbasert naturforvaltning, og ikke minst implementering av ny nasjonal handlingsplan for å følge opp Naturavtalen, er det behov for mer innsats hos NINA, NIVA og NIBIO i å gi rådgivning til miljøforvaltningen og delta i viktige internasjonale prosesser. Det er viktig at disse sentrale miljøinstituttene har rom for å ha svært erfarne fagfolk ansatt og at deres mulighet til å levere utredninger til forvaltningen ikke begrenses av andre prosjekter.

Artsdatabanken

Kap. 1411, post 01. Øke med **6 mill.** til å styrke Artsdatabankens permanente oppfølging av vesentlig økt oppgaveportefølje over tid.

Kap. 1411, post 21. Øke med **10 mill.** til å styrke arbeidet med grunnleggende kunnskaps- og datasystemer for forvaltningen av norsk naturmangfold.

Kap. 1411, post 70. Øke med **14 mill.** til økt tilskudd til Artsprosjektet og frivillig artskartlegging

Totalt til Artsdatabanken 30 mill.

Forvaltningen av norsk natur skal være kunnskapsbasert, og en rekke lover og fornuftig ressursbruk tilsier at det er klokt å basere beslutninger på og investere i god kunnskap. Det gjelder ikke minst der hensyn til naturmangfold medfører begrensninger på utbygging av infrastruktur og energianlegg samt næringsutøvelse som skogbruk, akvakultur, energiproduksjon, bruk av fremmede arter m.v.

Artsdatabanken spiller en nøkkelrolle i å fremstille, sammenstille og kvalitetssikre essensiell kunnskap, men har fått stadig flere oppgaver uten at ressursene har økt tilsvarende. En økning i tildelingen til Artsdatabanken vil raskt gi en betydelig synlig effekt, og må anses som liten investering for at Artsdatabanken fortsatt skal kunne levere forvaltningsrelevant, lett tilgjengelig, pålitelig og nøytral kunnskap om norsk natur av høy nok kvalitet og innenfor de fristene som er gitt av Stortinget.

Vi foreslår 6 mill. mer til å styrke innsatsen på følgende områder (post 01):

- Artsdatabankens fagstab som arbeider med rødlistelister, fremmedartslistelister, NiN, Økologisk grunnkart, Artskart, taksonomi med videre. Særlig vil det være verdifullt om Artsdatabanken kan få kapasitet til ikke bare å presentere resultater, men selv kunne gjøre gode tolkninger og sammenstillinger av rødlistelister, fremmedartslistelister med mer. Det vil sikre høyere kvalitet og mer enhetlig bruk av dataene.
- Nødvendige ressurser til administrasjon, formidling og kommunikasjon. Nettsidene må utvikles slik at de langt bedre fyller rollen som nasjonal kunnskapsbank for naturmangfold og blir et naturlig førstevalg for ulike brukergrupper som den naturinteresserte allmenhet, kommunal og nasjonal forvaltning med mer til å finne all relevant kunnskap om norsk natur, både som gode innsynsløsninger og som sammenstilte analyser. Artsdatabankens formidling på sosiale medier og andre plattformer bør styrkes betydelig, slik at Artsdatabanken blir godt kjent. Artsdatabankens faste IT-stab bør styrkes for å sikre kontinuitet og redusere behovet for innleide konsulenter.
- Ferdigstille en ny versjon *Artsnavnebasen* og sikre at det finnes kapasitet til å ha en løpende og korrekt oversikt over endringer i systematikk samt artenes norske og vitenskapelige navn. Artsnavnebasen skal være "navet" som kobler korrekt sammen alle Artsdatabankens ulike applikasjoner.

Vi foreslår 10 mill. til å styrke innsatsen på følgende områder (post 21):

- Rødlistene for arter og naturtyper og Fremmedartslista skal oppdateres hvert sjettede år og mye av forvaltningen av truede arter og naturtyper og fremmede arter baseres på disse listene. Arbeidene går i sykluser. Det jobbes alltid med minst en av listene og det er lanseringer annethvert år. Dette er et langsiktig arbeid, og for å få gode resultater må arbeidet med rødliste for naturtyper gå for fullt i 2025 samtidig som arbeid med ny rødliste for arter må startes. Det kreves mer ressurser for å sikre at fagekspertene fra vitenskapelige institusjoner i Norge bidrar til best mulig kvalitet på listene, og at metodikken fortløpende forbedres.
- Komme i gang med løpende kvalitetssikring og oppdatering av *Fremmedartslisten*, som kom høsten 2023.
- Bygge videre på den tekniske oppgradering av *Artsobservasjoner* fra 2023 slik at all funksjonalitet fra forrige versjon blir overført med minst like høy kvalitet og klart forbedrede brukergrensesnitt. Det er nødvendig for å sikre at denne tjenesten blir det foretrukne alternativ og fortsatt stimulerer til stor datamobilisering av høy kvalitet, økte og forbedrede kvalitetssikringsrutiner, Artsobservasjoner er trolig Artsdatabankens største suksess og viktigste ansikt utad, og over 31 millioner artsfunn er rapportert inn siden oppstarten i 2008. Dette er folkeforskning av beste merke, med høykvalitetsdata på Artsdatabankens egne hender med svært stor samfunnsnytte, levert av hovedsakelig dyktige amatører, men også en del fagfolk og enkelte institusjoner.
- *Artsorakelet* bruker kunstig intelligens til å artsbestemme ut fra et fotografi. Systemet ble etablert i 2020, ble raskt populært og har bidratt til økt interesse og kunnskapsinnhenting. Samtidig er systemet på «barnestadiet», og vil få vesentlig økt nytteverdi og treffsikkerhet ved videreutvikling.

Vi foreslår 14 mill. til å øke omfanget av tilskudd på følgende områder (post 70):

- *Artsprosjektet* har vært en nøkkel til mye ny kunnskap om det norske artsmangfoldet, men må utvides fordi ennå er trolig hele 35 prosent av artene som finnes i Norge ennå ikke oppdaget. Det er betydelige muligheter i universitets-, museums- og instituttsektoren til mer arbeid i taksonomi og kartlegging, og Artsprosjektet er også viktig for å styrke fagmiljøene i biosystematikk og taksonomi. Dette kunnskapsfeltet er under press, men er samtidig stadig viktigere for å løse naturkrisen på *lang sikt*.

- *De frivillige miljøene* gjør et uvurderlig arbeid med å skaffe data, som beskrevet over under Artsobservasjoner, og organisasjonene gjør også et stort arbeid med veiledning og kursing av brukere, bidrag i utvikling av dataverktøyene, og med kvalitetssikring av data. Gjennom flere år har tilskuddene til dette arbeidet vært uendret, og det er på høy tid å øke rammene. Det skal vanskelig gjøres å finne en mer kostnadseffektiv investering i naturkartlegging enn gjennom slik koordinering.

Trua arter og naturtyper

Kap. 1420, post 21. Øke med **20 mill.** til arbeid med planer og tiltak for arter og naturtyper, og **5,5 mill.** øremerket tiltak beskrevet i stortingsmelding for villrein.

Kap. 1420, post 80. Øke med **30 mill.** til tilskudd til tiltak for arter og naturtyper.

Totalt til trua arter og naturtyper 50 mill.

Særlige tiltak for pollinerende insekter er nevnt under «God tilstand i økosystemene» – insekter og kulturlandskap.

Rødlisten for arter fra 2021 viser at flere arter enn noen gang er vurdert å ha risiko for å kunne forsvinne fra norsk natur. En sentral følge av den økende naturkrisen, både i Norge og i resten av verden, er at en mengde arter står i fare for å bli utryddet. Den nye Naturavtalen understreker at det er behov for «akutte forvaltningstiltak» for å stanse utryddelsen av arter og reetablering og bevaring av især trua arter.

I dag er det bare 8 utvalgte naturtyper og 14 prioriterte arter. Da naturmangfoldloven ble vedtatt, så man for seg 400 prioriterte arter og opp mot 50 utvalgte naturtyper. Stortingets energi- og miljøkomité gjentar i sin behandling av norsk handlingsplan for naturmangfold i 2016 at «ambisjonsnivået for prioriterte arter og utvalgte naturtyper bør være slik det ble lagt opp til i forbindelse med utarbeidelse av naturmangfoldloven», og at «det nå haster med å komme i gang med å ta i bruk de nye moderne, dynamiske og treffsikre virkemidlene for å stanse tapet av naturmangfold».

I 2018 utarbeidet en direktoratsgruppe beslutningsgrunnlag for 90 trua arter og 32 trua naturtyper. Etter prioriteringer i oppfølgingsplanen er det kun 23 av artene og 16 av naturtyper som er prioritert for tiltak. Dette er alt for lite, og det må settes av langt større ressurser slik at tilstanden for flere av disse artene og naturtypene forbedres, og det må snarest mulig igangsettes et arbeid med et “neste skritt” for å sikre at langt flere av de mest trua artene og naturtypene ivaretas. Det trengs også planer og konkrete tiltak for å bedre situasjonen for flest mulig av de nesten 5000 trua og nær trua artene på den norske rødlista, samt for de 285 trua og nær trua naturtypene.

Tilskuddspost for trua arter og naturtyper

Det er stor interesse i befolkningen og blant ulike tiltakshavere for å bidra i arbeidet med å stanse tapet av arter. Hvert år kommer det rundt 1500 søknader om tilskudd til arbeid med trua natur, under ordninger med budsjett på bare rundt 50 millioner. Grunneiere, privatpersoner og andre kan søke om tilskudd til trua arter og trua naturtyper fra statsforvalterne til å gjennomføre tiltak for å ivareta trua arter og naturtyper. Mange søknader til Miljødirektoratet på den gjeldende tilskuddsordningen blir ikke innvilget, og retningslinjene for hva som kan støttes er ganske smale, og ordningen er lite markedsført.

Stortingsmelding for villrein

Regjeringen vil legge fram en [stortingsmelding for villrein](#) våren 2024. Til tross for mange tiltak for ansvarsarten villrein, er situasjonen for villrein i Norge samlet sett blitt verre – både i henhold til rødlista og kvalitetsnormen. Det er behov for økte bevilgninger for å sikre god kvalitet på slutføringen av arbeidet med meldingen, og for å igangsette nødvendige tiltak.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen umiddelbart igangsette arbeid med å få utpekt langt flere prioriterte arter og utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven, i tråd med Stortingets uttalte ambisjoner på dette området.

Forskning

Kap. 1410, post 50. 7 mill. øremerket miljøforskningsinstituttene.

Kap. 1410, post 51. 30 mill. øremerket opprettelse av eget forskningsprogram for naturen

Kap. 1410, post 51. 20 mill. øremerket etablering av et syntesesenter for miljø

Kap. 1410, post 51. 30 mill. øremerket forskning på effekter av klimaendringer og naturmangfold

Kap. 1410, post 51. 10 mill. øremerket videreføring av fellesutlysningen «Arealer under press».

Kap. 1410, post 51. 9 mill. øremerket forskning på tiltaksovervåkning på marint vern.

Kap. 1410, post 51. 100 mill. til fellesutlysning for midler til grunnforskning på bevaring og beskyttelse av biologisk mangfold i havet, i forbindelse med Havtiåret 2020-2030.

Total til forskning 206 mill.

Samlet belastning og nytt forskningsprogram for økologisk grunnforskning

En styrking av kunnskapen om samlet belastning på naturen er det stort behov for. Dette krever økt kunnskap om økosystemenes økologiske funksjoner og grunnforskning på arters livshistorie, utbredelse og økologi, spesielt ikke-kommersielle arter. Sabima mener at miljøforskningsinstituttene må få økte midler til å følge opp overvåkingsfunn og resultater. Samtidig bør det opprettes et eget forskningsprogram for økologisk grunnforskning som grunnlag for bevaring og beskyttelse av natur, og bevilges økte midler til forskning på hvordan klimaendringer og andre menneskelige faktorer påvirker naturmangfold, bestandsdynamikk og økosystemers økologiske funksjoner, spesielt i havet.

Økte midler til syntesesenter

For å nå målene i Naturavtalen har forvaltningen behov for at relevant data og kunnskap fra forskning og overvåking blir sammenfattet og presentert på en måte som er forståelig og lett tilgjengelig. Dette krever at noen gjør systematisk sammenstilling, framstilling og formidling av forskningsresultater i et syntesesenter. CICERO er i dag et slikt senter for klimakunnskap, og er senterstøtte for klimapanelet (IPCC), mens naturpanelet (IPBES) mangler et tilsvarende støttesenter. De setter sammen ulik forskning og gjør det overførbart til forvaltning og politikere. De formidler også forskning og oversetter internasjonal forskning til norsk forvaltning, slik som IPCC. Denne viktige oppgaven bør lysnes ut som et offentlig oppdrag, og bør ikke gå gjennom Vitenskapskomiteen for mattrygghet slik Miljødirektoratet råder til. Sabima støtter ideen om et syntesesenter for miljø, slik det ble lansert i et opprop av direktørene i NINA, NIVA, NILU, NIKU og CICERO i oktober 2018.

Videreføring av «Arealer under press»

Fellesutlysningen «Arealer under press» i Forskningsrådet har åpnet døren for mer tverrfaglig og tverrsektoriell forskning til nytte for naturen. Sabima mener det er viktig at denne satsingen videreføres og at det inkluderes forskning på restaureringstiltak (terrestrisk, marint og limnologisk) og naturregnskap (jf. arealnøytralitet), forskning på system og metodeutvikling basert på FNs økosystemregnskap.

Økte midler til forskning på marint vern

For å nå målene i Naturavtalen må vi følge Havpanelets råd om at marint vern er en svært viktig del av løsningen for å sikre bærekraftig bruk av havet ((*High Level Panel for a Sustainable Ocean Economy* – [rapport fra 2021](#)). Norge henger langt etter andre havnasjoner på både opprettelse av marine verneområder og forskning på marint vern som tiltak. Sabima mener at Norge må trappe opp sin forskningsaktivitet på marint vern som tiltak for å styrke nasjonal kompetanse og etablere større tverrfaglige forskningsmiljøer, og at Forskningsrådets programmer bør øremerke midler til denne type forskning.

Havtiåret: Norge må styrke grunnforskning på marine økosystemer gjennom økte økonomiske midler til tverrfaglig fellesutlysning i Norges Forskningsråd. Målet bør være å innhente kunnskap og utvikle nasjonal kompetanse som er til nytte for å bevare biologisk mangfold i havet.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen om å opprette et syntesesenter for miljø
- Stortinget ber regjeringen opprette et nytt forskningsprogram for økologisk grunnforskning.

Utdanning

Kap. 222, post 01. Statlege skular og fjernundervisningstenester drift 10 mill. til å øke antall undervisningstimer i naturfag på alle trinn.

Kap. 226, post 22. Kvalitetsutvikling i grunnopplæringa, videreutdanning 20 mill. øremerket utdanning og etterutdanning av lærere med spesialkompetanse i naturfag.

Kap. 272, post 52. Tiltak for internasjonalisering og høgare utdanning 10 mill. øremerket til kvalitet i høyere utdanning for å styrke artskunnskap, økologisk kompetanse i bærekraftig utvikling og generiske ferdigheter.

Totalt til utdanning 40 mill.

Utdanning spiller en nøkkelrolle i å sikre at nye generasjoner får kunnskap og utvikler verdier og kompetanse om natur og miljø. Norske elever scorer dårlig på naturfag og har 50 prosent færre naturfagstimer sammenlignet med andre nordiske land, og kompetansenivået for naturfaglærere har nådd et nytt bunnivå.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen styrke naturfag i grunnskolen og videregående og øke antall timer i naturfag for å tette gapet sammenlignet med andre land
- Stortinget ber regjeringen øke antall lærere med spesialkompetanse i naturfag gjennom etterutdanning og videreutdanning via for eksempel Naturfagssenteret og skolelaboratoriene
- Stortinget ber regjeringen styrke tiltak som bidrar til at naturfag i skolen får en større plass i tverrfaglig undervisning om bærekraftig utvikling, slik som den Naturlige skolesekken og Vitensentrene.
- Stortinget ber regjeringen sikre at feltkurs med vekt på artskunnskap og taksonomi er en obligatorisk del av undervisningen for relevante utdanninger ved norske høgskoler og universiteter
- Stortinget ber regjeringen sikre at det utdannes flere marine bevaringsbiologer for å styrke nasjonal kompetanse på marint vern.

Sterke naturkommuner

Sterke naturkommuner	endring mill. kr
Naturplanlegging i kommunene	230
Natursats/naturrestaurering i kommunene	150
Etablere regionale plankontor	100
Sum	480

Om Norge skal oppnå 1,5-gradersmålet, stoppe tapet av naturmangfold og innfri Naturavtalen, er kommunene helt sentrale gjennom å være arealmyndighet i de fleste saker. Dessverre viser flere rapporter (se under) at kommunene i stort ikke forvalter sin myndighet godt nok, men tillater bygging på områder som medfører store CO₂-utslipp og stort tap av naturmangfold. Spesielt NINAs rapport "[Planlagt utbygging i Norge](#)", der alle kommuners utbyggingsplaner ble sammenstilt, poengterer denne alarmerende situasjonen. Det viser en arealbruk frakoblet miljømål, med dobbelt så store arealer avsatt av til hytter som til bolig. Store villreinområder, myrområder, jordbruksområder og strandsoneområder ligger inne i kommunes planlagte utbyggingsområder, i direkte konflikt med nasjonale forventninger til kommunenes arealpolitikk.

I tillegg til NINA-rapporten, konkluderer en rekke grundige rapporter fra Riksrevisjonen, [EVAPLAN](#), [KS](#), [OECD](#) og [Generalistkommuneutvalget](#) med at norske kommuner ikke har nok kapasitet og kompetanse på arealplanlegging og natur til å kunne styre arealbruken bærekraftig gjennom plan. Dokumentasjonen er tydelig: SSB viser at over 100 kommuner har en arealplan som er eldre enn 10 år, Generalistkommuneutvalget viser at kun 64 prosent av kommunene gjennomfører planstrategi, en lovpålagt oppgave. Miljødirektoratets tall viser at kun 88 kommuner (25 prosent) har eller er i ferd med å utvikle en kommunedelplan for naturmangfold. Staten må sørge for at kommunene er bedre rustet i natur- og arealforvaltningen, og at kommunene ikke kan prioritere bort kompetanse på disse områdene.

Løsningene på utfordringene er klare, kommunene bør tilbakeføre («planvaske») store deler av utbyggingsplanene tilbake til naturformål, noe de har full juridisk mulighet til frem til det er gitt tillatelse til byggestart. Det lokalpolitiske signalet til planvask kan gis gjennom planstrategi, som kommunen plikter å vedta senest ett år etter nytt kommunestyre er etablert. Kommunene bør kartfeste de viktigste naturområdene i en kommunedelplan, for å tydeliggjøre hvilke områder som aldri bør bygges ned og hvilke områder som bør planvaskes.

Hovedutfordringene for god plan- og miljøforvaltning i kommunene er to ting: kommuneøkonomi og muligheten til å rekruttere. [Menon Economics' rapport](#) konkluderer med at rekrutteringsproblemer og små fagmiljø gjør at særlig mellomstore kommuner gir etter for utbyggingspress. Det er fordi kommunene opplever et sterkere press fra næringsliv/utbyggere enn små kommuner, og i mindre grad enn store kommuner har ressurser og kompetansen til å opplyse sine folkevalgte om konsekvensene av nye planer. Dette resulterer i nedbygging av natur i strid med nasjonale forventninger.

For å styrke kommunenes kompetanse og kapasitet for bedre areal- og naturforvaltning, foreslår Sabima at det kan gis tilskudd til opprettelsen av regionale plankontor, planvask, kommunedelplan for naturmangfold og en Natursats-ordning.

Naturplanlegging i kommunene

Kap. 1420 post 60 kan overføres. 200 mill. øremerket tilskudd til «planvask» (revidering av kommunens arealplaner) og til kommunedelplaner for naturmangfold

Kap. 1420 post 01. 30 mill. øremerket til mer kapasitet på kommunal areaplanveiledning hos Miljødirektoratet og statsforvalterembetene.

I forliket om statsbudsjettet for 2024 ble det bevilget 50 mill. kr. til «Tilskot for å ivareta naturmangfold i kommuneplanlegging». Midlene skal brukes til ulike lokale tiltak som forbedrer tilstanden i naturen («natursats»), og til å videreføre og forsterke ordningen med kommunedelplaner for natur, samt til å gå gjennom eldre arealplaner og vurdere disse i tråd med oppdatert kunnskap om naturverdier. Sabima mener det er hensiktsmessig å samle tilskudd til kommunedelplaner for naturmangfold og «planvask» i samme ordning, som også vil styrke ordningen vi foreslår om regionale plankontor. Natursats-ordningen mener vi imidlertid bør flyttes til en egen tilskuddsordning, siden det vil gå til fysiske tiltak i naturen som f.eks. myrrestaurering.

Nasjonal planvasksatsning

Det er i Norges nasjonale interesse at utbyggingsplaner som ligger på karbonrik og viktig natur tilbakeføres til naturformål. Som NINA-rapporten «planlagt utbygging i Norge» viste, er kommunenes tomteresevne enorm, den beslaglegger særlig viktig natur, og det er et stort behov for å gjennomføre planvask for å nå klima- og naturmål. Denne opprydningsjobben vil kreve kommunale ressurser, og vi foreslår en ny tilskuddsordning spesifikt for dette. Dersom kommunene skal få et insentiv til å gjøre denne jobben, må staten fortsette å stille tilskuddsmidler til bruk for planvaskjobben. Det er viktig at midlene er overførbare fra ett år til et annet, for å sikre langsiktighet og forutsigbarhet for kommunene – ettersom dette er arbeid som kan ta tid.

Kommunedelplaner naturmangfold

Alle kommuner må få en oppdatert kommunedelplan for naturmangfold, i dag har kun 88 kommuner en slik plan vedtatt eller underveis. Dette er en uheldig situasjon, siden kommunepolitikerne har stort handlingsrom i arealpolitikken, som forutsetter god kunnskap om den lokale naturen. Generelt er kunnskapen i befolkningen lav om koblingen mellom økosystem og artstap. Trolig er situasjonen tilsvarende hos lokalpolitikere. Det er derfor svært viktig å få beskrevet og kartfestet de viktige naturverdiene og økologiske sammenhengene i en juridisk bindende kommunedelplan, for å øke kunnskapsgrunnlaget og den juridiske beskyttelsen av naturmangfold i kommunene. Da vil også kommunen gi utbyggere og andre næringsaktører mer forutsigbarhet, bedre oversikt over hvilke tiltak som bør gjøres for å bedre den økologiske tilstanden i kommunens naturområder, og både næringsliv og innbyggere for øvrig mer stolthet over kommunens naturverdier.

Miljødirektoratet har en fast tilskuddsordning for kommunene til å utarbeide kommunedelplan for naturmangfold. Tilskuddssummen har vært mellom 175.000 og -125.000 kr. per kommune, som er alt for lavt i forhold til oppgaven. Dette bekreftes i tilbakemeldinger fra kommuner, der særlig små og mellomstore kommuner sliter med å få planen ferdig grunnet for lite ressurser. Utvikling av en kommunedelplan er av flere kommuner beregnet å koste mellom 500.000 – 800.000 kr. Sabima foreslår derfor å øke summen per plan til 500.000 kr, som vil gjøre at flere kommuner vil kunne få på plass en kommunedelplan i 2026.

Natursats

Kap. 1420, Post 61. 150 mill.

Å gjenåpne lukkede bekker, å restaurere en myr som har vært drenert eller fjerne fremmede arter kommuniserer direkte med en større del av befolkningen, da det endre omgivelsene og muliggjør større naturopplevelser i dagliglivet. For å skape engasjement og tro på at det er mulig å snu naturtapet, er investering i lokale naturtiltak helt nødvendige.

Når kommunene lager kommunedelplan for naturmangfold, skal de samtidig lage en handlingsplan med prioriterte tiltak for å nettopp bedre og sikre naturen lokalt, som koster penger. Kulturen og idretten har gode muligheter lokalt gjennom tippemidler og lokale klimatiltak er finansiert gjennom Klimasats. I Klimasats er det siden 2016 tildelt 931 mill. til 717 prosjekter.

Regjeringen opprettet i statsbudsjettet for 2024 en ny tilskuddsordning på 10 mill. kr., der kommuner og andre aktører kan få støtte til naturrestaurerings-prosjekter. Dersom man skal få gjennomført mange av de gode tiltakene kommunene utvikler gjennom sine kommunedelplaner for naturmangfold må det imidlertid bevilges mer midler, og det må være en lav terskel for å søke på prosjekter og på denne måten integrere lokale tiltak i den nasjonale dugnaden for å nå Naturavtalens mål om å restaurere 30 prosent av forringet natur i Norge.

Etablere regionale plankontor

KDD Kap. 571 ny post. 100 mill., overførbar bevilgning. Tilskuddsordning til opprettelsen av regionale plankontor

Kommunene har fått et stadig større ansvar for klima-, natur- og arealforvaltning, uten at det er gitt en tilsvarende økning i kapasitet og kompetanse. Hovedkonklusjonen i [OECDs gjennomgang av Norges klima- og miljøpolitikk](#) var i 2022 at norsk forvaltning må bevege seg fra overforbruk av natur til å bli arealnøytral. For å sikre lokaldemokratiet i dagens form, men samtidig gi kommunene tilgang på mer ressurser og kompetanse slik større kommuner har, kan en viktig løsning mange steder være regionale plankontorer, med tilhørende team på plan og miljø. På den måten kan det bygges opp større fagmiljøer som bistår flere kommuner i saksbehandlingen: planvask, kommunedelplan for naturmangfold, klimaplan og planstrategier. Hver enkelt kommune vil fortsatt ha beslutningsmyndighet i sine saker og planer.

Dette vil gi kommunen den styringsevnen over arealpolitikken som i dag ofte er overlatt til private initiativ. Det vil gi alle kommuner mulighet til å benytte støtteordningene som i dag stort sett tildeles større kommuner, og vil sørge for at nye nasjonale krav til arealpolitikken lettere kan integreres. Sabima mener dette i første omgang må opprettes som en tilskuddsordning der kommuner som vil slå seg sammen og teste ut en slik ordning kan søke, og det må da gis en garanti for bevilgning i minst tre år. Parallelt med dette må KDD i samarbeid med Miljødirektoratet evaluere ordningen og planlegge videre utrulling.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen overføre myndighet for å gi dispensasjon til bygging i strandsonen til statsforvalteren.
- Stortinget ber regjeringen utrede hvordan regionale plankontorer kan bidra til å styrke kommunenes behandling av arealplaner, slik at nasjonale krav og forventninger på miljøfeltet blir fulgt.

Restaurering av forringet og ødelagt natur

Kap. 1420, post 01. Økes med **10 mill.** Utarbeide nasjonal, tverrsektoriell plan for å nå mål om 30 prosent restaurering (alle hovedøkosystemer).

Kap. 1420, post 01. Etablere nasjonalt kompetansesenter for naturrestaurering **20 mill.**

Kap. 1420, post 80. Opprettelse av et restaureringsfond på **80 mill.**

Kap. 1150, post 50. Landbrukets utviklingsfond (LUF) økes med **35 mill.** (tas fra kutt beskrevet under skogkapittelet) øremerket tilskudd til omlegging til naturvennlige driftsformer som ledd i restaurering av skog.

Kap. 1150, post 50. Landbrukets utviklingsfond (LUF) økes med **25 mill.** øremerket restaurering av kulturlandskap gjennom SMIL-ordningen (forhandles over jordbruksavtalen).

Kap. 1150, post 50. Landbrukets utviklingsfond (LUF) økes med **25 mill.** øremerket restaurering av kulturlandskap gjennom Regionalt miljøprogram (RMP; forhandles over jordbruksavtalen)

Kap. 1150, post 74. Økes med **19 mill.** til vannmiljøtiltak under regionalt miljøprogram.

Kap. 1420, Post 21. Økes med **10 mill.** for å dekke behovet for kalking av forsurede vassdrag.

Kap. 1420, Post 21. Økes med **70 mill.** til statlige vannmiljøtiltak og vassdragsrestaurering.

Kap. 1420, post 31. Tiltak i verneområder og annen natur, inkludert restaureringstiltak. Økes med **30 mill.** til regjeringens naturstrategi for våtmark, inkludert restaurering av myr og annen våtmark.

Kap. 1420, post 80. Tilskudd til tiltak for å ta vare på natur: Generell vassforvaltning. Økes med **50 mill.** til tilskudd til vannmiljøtiltak: restaurering.

Kap. 1410, post 51. Økes med **50 mill.** til å etablere et nytt forskningsprogram for forskning på naturbaserte restaureringsmetoder for marine økosystemer.

Kap. 1410, post 21 (Miljødata). Økes med **20 mill.** til å utvikle metodikk og starte opp nasjonal kartlegging av restaurerbar natur.

Kap. 1420, post 80, kan overføres. Økes med **80 mill.** til en forsterket satsing på prosjekt for restaurering av Oslofjorden.

Totalt til restaurering: **524 mill.**

Restaurering av natur beskrives av Naturpanelet som svært lønnsomt, med gjennomsnittlig gevinst på 10 ganger investeringskostnaden. EU har beregnet at for hver euro vi bruker på naturrestaurering, får vi 8-38 euro tilbake i form av økosystemtjenester. Naturrestaurering har også en positiv klimaeffekt, spesielt når det gjelder tiltak for å ivareta og bygge opp igjen naturlige karbonlagre. Det er imidlertid essensielt at restaurering av ødelagte naturområder ikke skal være en erstatning for nedbygging av annen natur.

Det haster at Naturavtalens mål om å restaurere 30 prosent forringet natur innen 2030 også blir vedtatt i Norge, og at det sikres finansiering for å nå målene med en langsiktig finansieringsplan. Stortinget har tidligere vedtatt et mål om å restaurere 15 prosent av forringede økosystemer innen 2025. Det er imidlertid ikke laget en plan for hvordan målet skal nås. [Sabima har beregnet at det](#) vil koste i størrelsesorden 50 milliarder kroner å nå målet om 15 prosent restaurert natur i Norge. En satsning på xx millioner er et betydelig løft for norsk forvaltning, men likevel utvilsomt nødvendig om vi skal komme ordentlig i gang med restaurering av natur og ha mulighet til å nå 2030-målet.

Sabima mener vi trenger en offisiell definisjon av 'forringet natur', en kartfestet oversikt over restaurerbar natur, og at lovverket revideres slik at det er mulig å restaurere natur på privat grunn og sikre at den ikke ødelegges på nytt. Vi trenger også en langt sterkere organisering av naturrestaurering i Norge, mer forskning på restaureringsmetodikk, herunder før- og etterundersøkelser for å sikre oppfølging av restaureringsprosjekter.

I november 2023 ble [EUs medlemsland og Europaparlamentet enige](#) om at minst 20 prosent av ødelagt natur på land og til havs skal restaureres innen 2030. EU har merket den nye loven som EØS-relevant. [Klima- og miljødepartementet har sagt](#) at uavhengig av EØS-relevans, vil de være opptatt av hvordan denne loven kan være nyttig for Norge. Miljødirektoratet har gjort en gjennomgang av lovforslaget og beskrevet læringspunkter for norsk naturforvaltning, og en foreløpig vurdering av norsk lovgrunnlag mht. naturrestaurering. Sabima forventer at dette arbeidet blir lagt til grunn når Norges handlingsplan for natur utarbeides. FN har også vedtatt at 2021-2030 skal være verdens tiår for restaurering, og det vil være stor oppmerksomhet om dette temaet framover.

Nasjonal plan og kompetansesenter som kan bistå i gjennomføring av restaureringsprosjekter. 30 mill.

Regjeringen må utarbeide en forpliktende, tverrsektoriell plan for hvordan målet om å restaurere 30 prosent av forringede økosystemer skal nås. Det trengs mer forskning på naturrestaurering, og det må bygges opp kompetanse og koordinering av arbeidet på nasjonalt nivå. Et nasjonalt kompetansesenter / organ knyttet til Miljødirektoratet organisert etter en lignende modell som *Nye veier* kunne fungere som koordinerende og utførende organisasjon. Et slikt senter kunne bidra til kompetanseoverføring og fortgang i gjennomføring av den nasjonale restaureringsplanen, samt kvalitetssikring, overvåkning og registrering av gjennomførte prosjekter. Satsingen på restaurering i Norge vil medføre et stort behov for utdanning og kompetanseheving. Det bør legges inn en egen spesialisering i maskinfører-utdanninger på yrkesfag på videregående skole, samt tilbys kurs i naturrestaurering for yrkesfaglærere og anleggsarbeidere.

Metodeutvikling og kartfesting av restaurerbar natur: 20 mill. Det finnes ingen oversikt over restaurerbare arealer i Norge. Det trengs en videreutvikling av metodikk for kartfesting, og en nasjonal kartlegging av restaurerbare areal, som må legges inn i nasjonale kartbaser og som del av naturregnskapet. Med begrensede ressurser er det nødvendig å prioritere restaureringsprosjektene, og det bør utvikles prinsipper for prioritering, avhengig av formålet med restaureringen, og det må tas hensyn til konnektivitet på landskapsnivå.

Opprettelse av et restaureringsfond: 80 mill. Regjeringen må sette av ressurser til et restaureringsfond som gir sikkerhet og forutsigbarhet til gjennomføring av større restaureringsprosjekter med lang gjennomføringstid, og som derfor ikke kan finansieres gjennom tilskuddsordningene, som krever gjennomføring innen årets utgang. Det må lages ryddige retningslinjer for organisering av et slikt fond, som vi vil trenge i mange år framover for å nå Naturavtalens mål om 30 prosent restaurering.

Restaurere Oslofjorden: 80 mill. [Miljødirektoratets evaluering](#) viser at gjennomføring av tiltaksplanen for Oslofjorden ikke går etter planen, og at målene om en ren og rik fjord ikke vil nås innen 2026. Det vil ifølge Miljødirektoratet kreve betydelige ressurser å oppnå miljømålene i planen. Det ble for 2024-budsjettet avsatt 20 mill. til en øremerket til tilskuddsordningen til kommuner langs Oslofjorden for nitrogenfjerning ved avløpsrensaneanlegg. Det er nødvendig med en mye kraftigere satsing, og Sabima foreslår derfor å starte opp et helhetlig prosjekt for Oslofjorden der det i tillegg til nitrogenrensing og gjennomføring av tiltaksplanen satses på å kartlegge naturen i fjorden, restaurere ødelagt marin natur, verne viktig natur og gjenoppbygge bestander.

Konkret restaureringsinnsats i spesifikke økosystemer Detaljert beskrivelse finnes i kapitlet «god økologisk tilstand i økosystemene».

Skog: 35 mill. Regjeringen må gi betydelig støtte til skogbruket, øremerket bl.a. tiltak i en overgangsfase til omlegging til lukka hogster (fleraldersskogbruk) for å gjøre skogbruket mer naturvennlig og restaurere forringede skogøkosystemer, samt til lengre omløpstid (høyere hogstaldet), som vil være bra for både naturmangfold og klima. Mye av midlene vi foreslår å kutte i miljøfiendtlige subsidier under Landbruks- og matdepartementet tilføres denne tilskuddsordningen.

Vann og vassdrag: 149 mill. Regjeringen må sikre at [den nasjonale strategien for vassdragsrestaurering](#) blir fullfinansiert, og at budsjettet for kalking av forsurede vassdrag gjenopprettes.

Myr og våtmark: 30 mill. Regjeringen må sikre finansiering av nasjonal strategi for restaurering av myr, (2021-2025) og trappe ytterligere opp innsatsen for å restaurere myr.

Marine økosystemer: 50 mill. Regjeringen må etablere et nytt tverrfaglig forskningsprogram for å videreutvikle naturbaserte restaureringsmetoder som kan redde forringet marin natur

Kulturlandskap: 50 mill. Regjeringen må sikre økning i øremerkete midler til restaurering under Regionalt Miljøprogram (RMP) og under SMIL-ordningen.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen sette et nasjonalt mål om å restaurere 30 prosent av forringet natur innen 2030.
- Stortinget ber regjeringen innen utgangen av 2025 utarbeide en forpliktende, tverrsektoriell plan for restaurering for å nå målet om restaurering av 30 prosent av forringet natur i Norge innen 2030.
- Stortinget ber regjeringen om å gjøre en systematisk gjennomgang av norsk rett med tanke på naturrestaurering, for eksempel som en del av oppfølging av Naturavtalen.

- Stortinget ber regjeringen utrede hvordan natur kan restaureres på privat grunn, og hvordan restaurert natur kan sikres mot ny ødeleggelse innen statsbudsjettet for 2025 vedtas.
- Stortinget ber regjeringen lage en lovendring slik at ekspropriasjon til restaureringsformål blir mulig.
- Stortinget ber regjeringen innen statsbudsjettet for 2025 vedtas etablere en organisasjonsstruktur som sikrer koordinering og gjennomføring av restaurering av natur i Norge.
- Stortinget ber regjeringen innen statsbudsjettet for 2025 vedta å utrede statutter for et eventuelt restaureringsfond, som skal bidra til å planlegge og gjennomføre store prosjekter med sikkerhet for finansiering over flere år.
- Stortinget ber regjeringen om å kreve styrket innsats fra alle aktører for å oppnå miljømålene for Oslofjorden som Stortinget har satt.
- Stortinget ber regjeringen om å få inn kompetanse om naturrestaurering i videregående opplæring for maskinførere og etterutdanning for lærere på yrkesfag.
- Stortinget ber regjeringen om å utarbeide systemer som forplikter aktører som gjennomfører restaureringsprosjekter som del av økologisk kompensasjon til å utføre før- og etterundersøkelser for å sikre suksessen til restaureringsprosjekter.

Vern – økologiske festninger mot klimaendringene

Kap. 1420, post 32. Økes med **30 mill.** øremerket gjennomføring av nasjonal marin verneplan og utredningskapasitet for nye marine verneområder.

Kap.1400, Post 01. Økes med **2 mill.** til “kapasitetsbygging marint vern og IBA”.

Kap.1420, Post 01. Økes med **6 mill.** til “kapasitetsbygging marint vern og IBA” og styrket kapasitet til gjennomføring/oppfølging av marine verneplaner hos Miljødirektoratet og statsforvalterembetene.

Kap. 1420, post 32. Økes med **200 mill.** til skogvern.

Kap. 1420, post 01. Økes med **4 mill.** til «kapasitetsbygging skogvern» hos Miljødirektoratet og statsforvalterembetene.

Kap. 1420. post 21. Økes med **6 mill.** øremerket kunnskapsgrunnlag for forvaltning verneområder.

Kap. 1420, post 31. Økes med **10 mill.** til skjøtsel i verneområder.

Kap. 1420, post 32. Økes med **10 mill.** øremerket fylkesvise verneplaner.

Kap. 1420, post 32. Økes med **10 mill.** til arbeid med ny nasjonalparkplan.

Kap. 1420, post 32. Økes med **2 mill.** øremerket nytt vern av myr.

Totalt til vern av sårbar natur **280 mill.**

Effektivt, sammenhengende vern av store nok områder er nødvendig for å sikre at norsk natur kan håndtere de kommende klimaendringene. Økosystemer som i liten grad er preget av menneskelige inngrep vil bedre tåle klimaendringene. FNs klimapanel anbefaler bevaring av mellom 30 og 50 prosent av jordas arealer på land, til havs og i ferskvann, og Naturavtalen setter mål om 30 prosent bevaring.

En erkjennelse av dette behovet preger ikke norsk vernepolitikk i dag, der spesielle naturverdier i små områder blir vernet, med vekt på minst mulig konflikt med næringsinteresser. Endringsblindhet gjør at folk flest ikke forstår hvor mye natur som er tapt i Norge de siste 3-400 år, og tror at vi i Norge har «god plass» og «masse natur». Faktum er at menneskelig aktivitet preger nesten all natur i Norge.

For å nå 30 prosent representativ bevaring på land og i hav (mål 3 i Naturavtalen), er det i lavlandet og langs kysten hovedandelen av fremtidig vern må skje, fordi denne naturen er sterkt underrepresentert i det vi har vernet i dag. De siste 20 årene har frivillig skogvern dominert, og det er nå nødvendig å utvide verktøykassen til å se hvordan en kan knytte de ulike naturvernområdene sammen gjennom beskytta korridorer i landskapet. For hav og kyst er havnasjonen Norge enda dårligere stilt, med kun 3 prosent av våre marine områder innenfor grunnlinja i nasjonalpark eller marine verneområder.

Et sentralt premiss for at vern skal bidra til å øke naturmangfoldet, er at verneområdene er lite preget av menneskelig aktivitet. I havet er fiskeri en viktigere faktor enn noe annet. Naturpanelet satte fiskeri som hovedårsak til sterk endring av marine økosystemer. At det drives aktivt fiskeri og tråling i tilnærmet alle de marine verneområdene i Norge, undergraver hele potensialet til vern, er en skam og må snus i 2025. På land

drives det jakt i alle verneområder, og i første omgang må det revurderes i noen større nasjonalparker med permanente bestander av de store rovpattedyrene.

Havnasjonen Norge må få et nettverk av marine verneområder

Kap. 1420, post 32. Økes med **30 mill.** øremerket gjennomføring av nasjonal marin verneplan og utredningskapasitet for nye marine verneområder.

De fleste bosetninger langs norskekysten hadde ikke eksistert om ikke havet og fiskeriet hadde vært en så stabil kilde til mat og inntekt. De siste 20 årene har det vært en dramatisk nedgang i bestandene av ulike fiskearter langs kysten og det er nødvendig med mer treffende tiltak for å bygge opp bestandene igjen. Internasjonal forskning på marint vern og [20 års forskning på hummerfredningsområder](#) i Norge - såkalte «no go-zones» (fiskeforbudsområder) viser den enorme effekten i området til å gjenreise økologisk funksjon og produksjon når fiske fjernes. Nå må dette grepet bli brukt strategisk langs hele kysten, noe som også vil bedre folkehelsen, da lokale fiskebestander og sjøfuglbestander kan komme tilbake.

Norge ligger langt bak internasjonale mål om å verne 30 prosent av sine havområder. Stortinget har vedtatt at det skal utarbeides en plan for marine verneområder som skal komme tilbake til Stortinget, men arbeidet har nærmest stått stille i 20 år.

Havforskningsinstituttets rapport om norske verneområder i 2020 fastslo at Norge både feilrapporterer vernestatus til FN og at vi mangler kunnskap om effekten av norske verneområder. Mange norske marine verneområder fremstår derfor som «papirparker». Både nasjonal og internasjonal forskning er tydelig på at sterkt vern av store områder har best effekt på naturmangfold og økosystemtjenester. Det trengs derfor en gjennomgang av dagens marine verneområders effekt på naturmangfoldet for å sikre at vernet faktisk verner om havnatur, både i eksisterende og planlagte marine verneområder.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen innføre tråleforbud i alle marine nasjonalparker og verneområder
- Stortinget ber regjeringen innen 2025 legge frem en marin verneplan for å nå 30 prosent-målet.
- Stortinget ber regjeringen gjennomgå verneforskriftene for de marine verneområdene for å sikre effektivt vern i tråd med de strengeste IUCN-kriteriene.

Vern av Norges viktigste fugleområder IBA

Kap.1400, Post 01. Økes med **2 mill.** til “kapasitetsbygging marint vern og IBA”.

Kap.1420, Post 01. Økes med **6 mill.** til “kapasitetsbygging marint vern og IBA” og styrket kapasitet til gjennomføring/oppfølging av marine verneplaner hos Miljødirektoratet og statsforvalterembetene.

Total økning til vern av de viktigste fugleområdene 8 mill.

Rundt en tredjedel av Norges fuglearter er i tilbakegang, og nedbygging av naturen og andre arealendringer er den viktigste trusselen mot fugler i Norge. Et grep for å snu utviklingen er at viktige fugleområder i Norge, kalt Important Bird Areas (IBA), bevares for fremtiden. Snaut halvparten av de norske IBA-ene er allerede vernet i sin helhet, mens mange er bare delvis vernet og noen ikke i det hele tatt. Dessverre viste NINAs rapport “planlagt utbygging i Norge” at hele 37 km² av IBA-områdene overlapper med kommunenes utbyggingsplaner.

IBA inngår i et stort internasjonalt nettverk av 13 000 globalt viktige områder for fugler og naturmangfold. I norsk natur finnes det i dag 97 slike områder, spredt utover hele Norge – inkludert 17 IBA på Svalbard og Jan Mayen. Det totale arealet med IBA utgjør ca. 5,2 prosent av Norges landareal (fastlandet, samt Svalbard og Jan Mayen), og i tillegg til de viktige funksjonene områdene har for fugler (mattilgang, rasteplass og hekkeplass m.m.), er betydningen for annet naturmangfold også viktig. Identifisering av IBA er solid forankret i faglige vurderinger, og gir et godt grunnlag for bevaring og forvaltning av våre viktigste fugleområder.

Sabima mener det må startes et eget prosjekt i Miljødirektoratet for å gjennomgå de norske IBA-ene, og starte opp verneprosesser for de som ikke er vernet og der vern er et mulig virkemiddel. Dette vil kreve

arbeidskapasitet hos både Miljødirektoratet, statsforvalterne og i Klima- og miljødepartementet for å gjøre utredninger samt gjennomføre de nødvendige prosessene med grunneiere og kommuner. Arbeidskapasiteten på disse temaene i de tre instansene er allerede sprengt, så det er nødvendig å rekruttere ny kapasitet til et slikt prosjekt. Sabima estimerer total kostnaden for prosjektet til ca. 30 millioner kroner, og i et oppstartsår mener Sabima det bør bevilges 8 millioner til tiltaket.

Forslag til anmodningsvedtak

- Stortinget ber regjeringen legge IBA-områder inn i offentlige kartlag.
- Stortinget ber regjeringen utrede hvordan IBA-områdene kan vernes gjennom naturmangfoldloven, herunder hvordan adaptiv forvaltning kan integreres.

Skogvern

Kap. 1420, post 32. Økes med **200 mill.** til skogvern

Kap. 1420, post 01. Økes med **4 mill.** til «kapasitetsbygging skogvern» hos Miljødirektoratet og statsforvalterembetene.

Total økning til skogvern 204 mill.

Halvparten av de trua artene i Norge lever i skog, og et regjeringsinitiert utvalg har konkludert med at [økologisk tilstand i skog er vesentlig lavere enn målsettingen](#). Dette er i all hovedsak på grunn av skogbruk. Stortingets vedtatte mål om skogvern gjelder en *liten* del – bare 10 prosent. På resten av skogarealene skal det drives et regningssvarende skogbruk som høster av den fornybare ressursen, innenfor rimelige miljøkrav.

Det er en svært gledelig økning til skogvern i 2024-bevilgningen, som gjør at det vil gå raskere enn tidligere å nå Stortingets vedtatte mål om 10 prosent skogvern. Tempoet må likevel ytterligere noe opp om man skal nærme seg skogvernmålet innen 2030, og vi mener vi må opp i en årlig skogvernmilliard til målet er nådd. Det er ikke riktig at all skog som er aktuell for vern «verner seg selv». Hvis skogeiere bli utålmodige av å vente på økonomisk oppgjør for vern, kan det være mulig å tvinge gjennom hogst «innimellom» dokumenterte verneverdier, som gjør at aktuelle skogvernområder blir fragmentert og mindre aktuelle for vern senere. NIBIO har beregnet at all skog som ikke er vernet eller avsatt som nøkkelbiotoper vil være flatehogd i løpet bare av 30 år. Den lettest tilgjengelige og rike gammelskogen i lavlandet, der vernebehovet er størst, vil forsvinne først. Flere hundre skogområder er tilbudt fra skogeiere og funnet å kvalifisere for vern, men står på vent på grunn av mangel av penger og er dermed i fare for å bli hogd.

Det vil for øvrig også være mye annet som må gjøres innenfor skogbrukets rammer for å oppfylle det forventede internasjonale målet om totalt 30 prosent bevaring, altså legge føringer for hvordan vi ved siden av 10 prosent strengt vern skal sikre 20 prosent av skogen for biologisk mangfold i tråd med Naturavtalen.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen innen statsbudsjettet for 2025 vedtas legge fram dokumentasjon på at dagens prosedyrer for skogvern fører til at vi verner de biologisk mest verdifulle områdene slik at vi får bedre representativitet i skogvernet, og at pengene blir brukt mest mulig effektivt for å nå dette.
- Stortinget ber regjeringen i løpet av budsjettåret 2025 avvikle ordningen med at staten betaler seg selv gjennom erstatningsutbetalinger for skogvern på statlig eid grunn.
- Stortinget ber regjeringen legge fram en konkret plan for hvordan målet om 10 prosent representativt skogvern skal nås, og en plan for hvordan vi skal sikre 30 prosent bevaring av norsk skog i henhold til Naturavtalen.

Kunnskapsgrunnlag, verneplaner og skjøtsel

Kunnskapsgrunnlag for forvaltning av verneområder 6 mill.

Det har i ulike sammenhenger blitt pekt på at vi taper naturverdier også i verneområder, for vi mangler forvaltningsplaner og forvaltningstiltak. For eksempel kan noen verneområder ha verdier som er betinget av beiting eller slått, mens andre verneområder kan være truet av invaderende fremmede arter. Vi har i dag ikke

tilstrekkelig kunnskap om tilstanden til de over 3000 verneområdene i Norge, kunnskap om hvor det er behov for tiltak, og i så fall hvilke tiltak som er nødvendig. Dette må utredes og settes i system.

Skjøtsel i verneområder 10 mill.

Verneverdiene i nesten en tredjedel av norske verneområder er truet av mangel på skjøtselstiltak, blant annet ifølge rapporter fra statsforvalterne. Dette kan dreie seg om bekjempelse av fremmede arter, skjøtsel av artsrikt kulturlandskap og restaurering av forringede økosystemer.

Fylkesvise verneplaner 10 mill.

I mai 2019 oversendte Miljødirektoratet et forslag til KLD med områder for supplerende vern. Av de 1300 områdene som ble spilt inn av statsforvalterne, er det anbefalt 275 områder som skal bidra til et mer representativt vern av norsk natur. Skog og marine områder er ikke omfattet av forslaget, heller ikke nasjonalparker. Både Hurdalsplattformen og Naturavtalen understreker at vern av et representativt utvalg av norsk natur skal sikres. Det er viktig å sikre et representativt vern av de ulike natursystemene i Norge. Selv om forslagene fra den gamle nasjonalparkplanen blir gjennomført, har vi ikke sikret et representativt utvalg av norsk natur i form av nasjonalparker. Store sammenhengende områder med produktiv skog i lavlandet er særlig dårlig representert. Det skal normalt ikke utbetales erstatninger ved vern som ikke er skog, men det er behov for økte ressurser til statsforvalterembetene for å gjennomføre de nødvendige verneprosessene på en forsvarlig måte med god involvering av alle berørte planer

Vern av myr: økes med 2 mill.

Kun 5 prosent av myrene våre er vernet, og det er nødvendig med økte ressurser til utredning og planlegging. I Finnmark er det ennå ikke gjennomført en første verneplan for myr, men Miljødirektoratet foreslår at ni av områdene som ble foreslått i «verneplan for myrer og våtmarker i Finnmark» skal vernes som en del av supplerende vern. Det er stor mangel i vernedekningen for viktige myr- og våtmarkstyper som rikmyr, kilde og kildebekk, intakt lavlandsmyr, kystmyr i lavlandet, myr og våtmarker i kystnære områder, sumpskog og generelt i pressområder.

Nasjonalparker: økes med 10 mill.

Vi trenger en supplerende nasjonalparkplan med forslag til nye nasjonalparker som kan sikre at et representativt utvalg av norsk natur vernes i tråd med våre internasjonale forpliktelser. Vi ber også om ekstra midler til myrvern

Fremmede skadelige arter

Kap. 1420, post 21. Økes med **35 mill.**, hvorav 5 mill. til utarbeidelse av spesifikke handlingsplaner for fremmede skadelige arter og 30 mill. til gjennomføring av tiltaksplanen

Kap. 1420, post 80. Tilskuddsordning fremmede arter økes med **20 mill.** øremerket søknadsbasert tilskuddsordning for å bidra til gjennomføring av tiltaksplan for fremmede skadelige arter.

Total økning fremmede arter 55 mill.

Fremmede arter er en av fem hovedtrusler mot verdens naturmangfold (IPBES 2019). Et av de viktigste tiltakene for å hindre skader fra fremmede arter er tidlig innsats for å hindre at fremmede arter introduseres og etableres. Ny kunnskap i 2023 slår fast at problemet er økende og det bør reflekteres med økt bevilgning av midler for å hindre at skadelige fremmede arter fører til mer tap av naturmangfold og for å sørge for at man kommer i mål med tiltaksplanene 2020-2025.

Artsdatabanken la frem sin fjerde risikovurdering av fremmede arter i 2023, og Naturpanelet (IPBES) la frem en egen rapport om fremmede arter samme år. Artsdatabankens inkluderte i 2023 flere dørstokkarter (arter som er på vei til å etablere seg) enn tidligere. [Et snart ti år gammelt estimat](#) tilsa at fremmede skadelige arter koster samfunnet 1,4 – 3,9 milliarder kroner årlig, en kostnad som vil fortsette å øke dersom dørstokkartene ikke stanses. For å kunne hindre nye fremmede skadelige arter i å etablere seg, trenger vi et overvåkningssystem der vi oppdager artene så tidlig som mulig slik at det umiddelbart kan settes inn tiltak på tvers av sektorer som forhindrer etablering.

I dag finnes en forbudsliste for fremmede arter som omfatter de artene som er forbudt å innføre, sette ut og omsette. Per i dag inkluderer denne lista kun karplanter, i tillegg til ett leddyr. Denne listen er ufullstendig og må revideres for å hindre videre skade på norsk natur. I EU utgjør «The Union List» ryggraden i et omfattende regelverk for skadelige fremmede arter, som er en god modell for revideringen. Listen må omfatte fremmede arter hvis negative konsekvenser er så alvorlige at de krever innsats på nasjonalt nivå. Det må knyttes restriksjoner og tiltak til artene på lista.

Fremmede plantearter er eksempler på arter som blir importert lovlig, og denne importen har vokst dramatisk siden 1990-tallet. Problemet med den økte importen er, ved siden av mulig fremmede skadelig plantearter i norsk natur, blindpassasjerer. Blindpassasjerer er frø, insekter, sopp bakterier og virus som følger med planteartene. Import av planter og planteprodukter med høy risiko for økosystemer i Norge må fases ut og erstattes med produksjon i Norge. For å kunne hindre og oppdage blindpassasjerer som fører til store tap for naturen og matprodusenter, mener Sabima at sendinger med importerte planter må kontrolleres av sertifiserte kontrollører.

Kap. 1420 post 80: Tilskuddsordning fremmede arter økes med 20 mill.

Tilskuddsordningen for tiltak mot fremmede skadelige arter har søknader 10 ganger søknadssummen. De senere årene har søknadssummen ligget på mellom 30 og 50 millioner kroner, mens tildelingssummen er på 4,4 millioner kroner. Gjennomsnittlig ble bare 17 prosent av omsøkt beløp tildelt i 2021 og 2022. Dette har gjort at Miljødirektoratet nå kun ser på søknader som omhandler sitkagran, havnespy og informasjonstiltak. Dette er kun to arter, hvorav ingen er på forbudslista – og hvorav en (sitkagran) fortsatt tillates å bli plantet bevisst ut i Norge. Samfunnet går glipp av et viktig dugnadsarbeid ved å innskrenke tilskuddsordningen til å kun omfatte et par arter.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen utrede oppskalering av norsk planteproduksjon til grøntarealer og privatbruk.
- Stortinget ber regjeringen utrede forbud mot import av planter og planteprodukter med høy risiko for økosystemer i Norge.
- Stortinget ber regjeringen om å vedta en beredskapsordning for tidlig varsling og konkrete planer for krisehåndtering ved oppdagelse av fremmede arter med stor invasjonspotensial.
- Stortinget ber regjeringen utrede lovgivning som krever karantene av fremmede arter og kontroll av fremmede plantearter av sertifiserte kontrollører.
- Stortinget ber regjeringen gi en redegjørelse for status på nasjonal tiltaksplan for bekjempelse av fremmede skadelige organismer årlig i forbindelse med statsbudsjettet.

God økologisk tilstand i økosystemene

Ved siden av vern og restaurering har Naturavtalen også krav om at i *all* natur skal tapet stanses og reverseres. I den forbindelse mener vi det er avgjørende med et nasjonalt mål om arealnøytralitet – null netto tap av natur, frem mot et mål om naturpositivitet, se nærmere omtale i kapitlet om arealbruk. For hvert økosystem er det ulike utfordringer, og i vårt innspill til statsbudsjett adresserer vi forslag til tiltak og som vil bidra til å bedre tilstanden for disse.

God økologisk tilstand	endring mill. kr
Skogbruk	-45
Vannforvaltning	72
Livet i havet	35
Myr og annen våtmark	39
Insekter og kulturlandskap	39
Sum	140

Miljøvennlig skogbruk (Landbruks- og matdepartementet)

Kap. 1150, post 50. Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond (LUF): Det settes av **30 mill.** til metodeutvikling og kartlegging av biologisk gammel skog, inkludert økologiske korridorer.

Kap. 1149, post 71. Tilskudd til verdiskapingstiltak i skogbruket; midler til drift i vanskelig terreng reduseres med **15 mill.**

Kap. 1149, post 73. Tilskudd til skog-, klima- og energitiltak: Av bevilgningen på 45 mill. fjernes **36 mill.**, mens tilskuddet på 9 mill. til Skogfrøverket beholdes.

Kap. 1150, post 50. Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond (LUF) reduseres med **24 mill.** til veibygging og drift i bratt og vanskelig terreng

Betydelige deler av disse kuttene, **35 mill.**, bør tilføres Landbrukets utviklingsfond øremerket tilskudd til omlegging til lukka hogster som ledd i restaurering av skog; se kapittelet om restaurering.

Total endring til skogbruk -45 mill.

Vern er langt fra nok til å ta vare på det biologiske mangfoldet i skogen. Selv når Stortingets mål om 10 prosent vern er nådd, vil det meste av skogen *ikke* være vernet – og det er derfor avgjørende at skognæringen benytter mer naturvennlige metoder enn i dag og tar mer miljøhensyn. Regjeringen har sagt at den vil, basert på forslag fra Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet, legge fram en “meny av tiltak” for å bedre økologisk tilstand i skog, og det er avgjørende at disse tiltakene særlig fokuserer på tiltak som tar vare på den eldste skogen og de viktigste miljøverdiene, og igangsetter oppdatering av skogbrukslovverket.

Kartlegging av gammelskog og økologiske korridorer: 30 mill.

Skog er den naturtypen som inneholder flest rødlistearter, og de fleste av disse er knyttet til gammelskog. Kun en liten andel av skogen i Norge regnes som «biologisk gammel», og det er nødvendig å ta vare på denne skogen for å stanse tapet av biomangfold i norske skoger. Derfor vedtok Stortinget i forbindelse med [Skogmeldingen](#) i 2017 at den gamle skogen skal kartlegges for å kunne ta bedre vare på den, og Stortinget understreket at dette skulle gjennomføres snarest mulig for å unngå at vi feilaktig hogger skog som burde vært vernet eller bevart på andre måter. I et udatert, anonymt og kildeløst [notat fra Landbruks- og matdepartementet fra 2021](#) hevdes at det foreligger tilstrekkelig oversikt over den eldste skogen, men det er ikke riktig. Det må snarest igangsettes et grundigere arbeid for å kartlegge denne skogen, og Sabima foreslår at man kartlegger skog etter metodikken NIBIO har laget for å identifisere biologisk gammel skog, som tar hensyn til varierende vekstforhold i ulike høydelag og boniteter. Det må også igangsettes et arbeid over hele landet med å kartlegge og utpeke økologiske korridorer og forvaltning og restaurering av sammenhengende skogøkosystemer, etter mønster av arbeidet Oslo kommune er i gang med basert på [faglig utredning gjort av BioFokus](#).

Miljøfiendtlige subsidier: Kutt på til sammen 75 mill.

Det er et dokumentert sammenfall mellom skog i bratt terreng og gammelskog med livsmiljøer som er viktige for trua arter. Skogsdrift i bratt og annet vanskelig tilgjengelig terreng kan derfor være miljøskadelig. Både OECD og Grønn skattekomisjon har påpekt at subsidiering av hogst i bratt terreng har negative miljøeffekter, og at disse burde fjernes. Det har siden 2010 vært en internasjonal målsetting i Aichi-mål 3 at miljøskadelige subsidier skulle ha vært fjernet innen 2020, og dette målet er vesentlig forsterket og kvantifisert i Naturavtalen. Sabima mener at inntil all gammelskog er kartfestet og vernemålet nådd, må det ikke kunne gis tilskudd til hogst i bratt og vanskelig terreng av skog som ikke er åpenbar industriskog eller plantasjeskog eller nye veier i veiløse områder. Vi mener tilskuddene til drift i bratt terreng og veibygging i skog må reduseres, og at gjenværende midler øremerkes vedlikehold av eksisterende veinett.

Det ble i 2015 igangsatt en ordning for angivelige klimatiltak i skog, som tettere planting ved foryngelse av skog, gjødsling i skog og skogplanteforedling. Sabima mener disse tiltakene har vesentlig negativ effekt på naturmangfold, og klimaeffektene er omstridt. Sabima mener derfor denne budsjettposten bør fjernes helt.

Sabima støtter likevel at det i sum gis betydelige subsidier til skogbruket i Norge, men at disse øremerkes tiltak for å gjøre skogbruket mer miljøvennlig og restaurere forringede skogøkosystemer. Se mer om dette i restaureringskapittelet.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen innen statsbudsjettet for 2025 vedtas bestille en uavhengig, faglig vurdering av om Stortingets tidligere bestilling av kartlegging av gammelskog er oppnådd, slik Landbruks- og matdepartementet har hevdet.
- Stortinget ber regjeringen gjennom bærekraftforskriften stille krav om at kun lukket hogst kan brukes for avvirkning på arealer som aldri tidligere har vært flatehogd.
- Stortinget ber regjeringen revidere skogbruksloven og bærekraftforskriften, for å stille strengere miljøkrav, styrke offentlig kontroll og gjøre det mulig å straffeforfølge grove brudd.

Vannforvaltning

Kap. 1410, post 21. Miljødata. Økes med **20 mill.** til overvåking og kunnskapsinnhenting for vannmiljøet.

Kap. 1420, post 21. Spesielle driftsutgifter. Økes med **22 mill.** til økte statlige bidrag til vannregionene og vannområdekoordinatorer. **2 mill.** av disse midlene øremerkes vannkoordinatorstillingene for miljø- og friluftslivsorganisasjonene, lokalisert hos Sabima.

Kap. 1150, post 74, underpost 19. Økes med **30 mill.** for å styrke miljøtiltak i landbruket (vannmiljø).

Totalt vannforvaltning 72 mill.

Vi foreslår også flere påplussinger til vannforvaltning som hovedsakelig går på restaurering av forringede og ødelagte vannøkosystemer; se restaureringskapittelet. Totalt for restaurering av vannøkosystemer: 149 mill.

Vann er avgjørende for alt liv. Våre elver, innsjøer og bekker er levested for ferskvannsartene og er selv et mangfold av naturtyper. I tillegg byr de på utallige økosystemtjenester – som rent drikkevann, badevann, fiskemuligheter, flomdemping og fornybar energi.

Vurderinger av miljøtilstanden i norske vannforekomster viser at en fjerdedel av våre elver, innsjøer og kystvann har moderat, dårlig eller meget dårlig tilstand. Disse har dermed stort behov for tiltak for å bedre miljøtilstanden. For vannforekomster som er så kraftig påvirket av vannkraft, havneanlegg eller andre fysiske inngrep at det ikke nytter å snakke om god økologi, såkalt “sterkt modifiserte”, er målet i stedet at de skal oppnå sitt *økologiske potensial*, noe de fleste av disse ennå ikke gjør.

Øke kunnskapsgrunnlaget: 20 mill.

Kunnskapsgrunnlaget må styrkes betydelig for å fatte riktige beslutninger, og krever kontinuerlig vedlikehold og oppdatering – i tillegg til at miljøforbedrende tiltak som iverksettes må overvåkes. Et godt kunnskapsgrunnlag er en forutsetning for tiltaksviljen, og for at samfunnet skal vite hvilke tiltak vi må prioritere. Et godt kunnskapsgrunnlag er også nødvendig for at ulike aktører skal godta pålegg og krav. Dette er en forutsetning for å oppnå målene i vannforskriften. Midlene til overvåking og kunnskapsinnhenting bør øremerkes basisovervåking av vann, som koordineres av miljø- og sektormyndighetene.

God lokal forankring i kommunene – sikre lokale vannområde-koordinatorer: 22 mill.

For å gjennomføre vannforvaltningsplanener er koordinatorene i vannområdene en viktigere ressurs enn noensinne. Kutt i midler til dette (kap. 1420 post 21) i 2023-budsjettet må rettes opp i 2024. Noe annet ville være helt feil signal nå som alle disse ambisiøse planene skal settes i verk.

Det er bygget opp en solid, lokalforankret, nedenfra-opp, demokratisk vannforvaltning i Norge. Dette har også fått ros av OECD. Alt vann renner i en kommune, og det er kommunene som er ansvarlige for flest tiltak både i de oppdaterte vannforvaltningsplanene og i Oslofjordplanen. Hovedgrepet her er ansettelsen av lokale vannområde-koordinatorer som en ressurs på tvers av kommunene i landets ca. 100 vannområder. Presiseringene om kommunenes rolle som KLD sendte ut i 2021, var tydelig på dette: «*For å sette kommunane i stand til å handtere denne viktige oppgåva bidrar departementet årleg med om lag 20 millionar for å sikre kommunane kompetanse på vassforvaltning, i form av koordinatorstillingar i vassområda. (...) Mange stader i landet har kommunane tatt imot dette tilbodet, og deltek i samfinansiering av koordinatorstillingane. Dette spleiselaget er eit tilbod alle kommunar kan sjå seg tent med å ta del i*». ([Presisering fra Klima- og miljødepartementet av kommunenes oppgaver og ansvar i vannforvaltningen, 27.04.21 - Vannportalen](#)) Sabima mener derfor at finansieringen av disse stillingene må opprettholdes.

Sabima mener det også er helt nødvendig å øremerke midler til sivilsamfunnets medvirkning i vannforvaltningsarbeidet, som er en forpliktelse Norge har etter Vanndirektivet. Dette har tidligere stått eksplisitt i budsjettet, men har blitt fjernet de siste to årene med henvisning om å søke tilskudd. Dette har ført til redusert bevilgning og uforutsigbar gjennomføring av denne forpliktelsen Norge har, og som miljø- og friluftslivsorganisasjonene skjøtter på en svært kostnadseffektiv måte.

Vannmiljøtiltak i landbruket: 30 mill.

Det er fremdeles store vannmiljøutfordringer fra landbrukspåvirkning. Som det framgår av budsjettproposisjonen har strukturendringer og endring i driftsformer gitt store utfordringer for naturmangfoldet og økosystemtjenestene, og dette gjelder ikke minst jordbrukspåvirket vann- og vassdragsnatur. Dette er velkjente problemstillinger med avrenning av næringsstoffer som fører til eutrofi, oppblomstring av giftalger med mer som gjør vannet uegnet for både fiskebestander, bading og drikkevann. I tillegg har også landbrukssektoren påført mange vassdrag fysiske endringer som er med på å redusere leveområdene til mange arter og reduserer vassdragenes evne til å utføre økosystemtjenester, som vannrensing. Det er derfor viktig at landbruket får kraftig økte ressurser til miljøtiltak.

Øvrige tiltak for bedre vannmiljø – se budsjettposter under naturrestaurering:

Finansiere tiltak i vannforvaltningsplaner og nasjonal strategi for restaurering

Vannforvaltningsplanene for årene 2022-2027 ble godkjent av regjeringen i oktober 2022. Norsk vannforvaltning, fra det lokale nivået i kommunene og vannområdene, på fylkesnivå i vannregionene og videre helt til nasjonalt nivå, har gjort et grundig og omfattende arbeid for å planlegge bedre beskyttelse og restaurering av vannmiljøet. Svært mye ligger klart for gjennomføring. Måloppnåelsen for vannforekomstene på 70 prosent i 2021 skal øke til 85 prosent i 2027 og 97 prosent i 2033, og det krever ressurser gjennom hele perioden. Tiltaksprogrammene som nå er godkjent av regjeringen omfatter ca. 12 400 miljøtiltak som skal gjennomføres av kommuner og andre myndigheter. Videre er [Nasjonal strategi for restaurering av vassdrag vedtatt](#), og ca. 1 600 fysiske restaureringstiltak er foreslått i de regionale vannforvaltningsplanene.

For restaureringstiltak (kap. 1420 post 80) mener Sabima det må komme en kraftig økning for å nå de ambisiøse målene beskrevet over. I 2022 mottok Miljødirektoratet 207 søknader på til sammen 128 mill. på denne ordningen. De tilgjengelige 24,5 mill. ble fordelt på 77 søknader, mens 72 søknader tilsvarende 76 millioner som oppfylte kriteriene ble avvist grunnet manglende midler. I 2023 fikk Miljødirektoratet inn 185 søknader på til sammen 78 millioner. Hele 117 søknader til 30 mill. ble vurdert å tilfredsstille kriteriene, men de hadde bare 15 millioner til utdeling.

Vi mener at Norge ikke har råd til å la være å støtte slike initiativer som går på å bedre miljøtilstanden i elver, innsjøer og fjorder.

Statlige vannmiljøtiltak og vassdragsrestaurering

For å nå målet i Naturavtalen om å restaurere 30 prosent av forringet natur, og følge opp nasjonal strategi for vassdragsrestaurering er det nødvendig å sikre finansiering av store restaureringsprosjekter i vann. Dette er også viktig for å følge opp Norges EØS-forpliktelser etter vanndirektivet, som forutsetter forbedring og restaurering av vassdrag der det trengs for å nå god økologisk tilstand innen 2027 og senest 2033. I tillegg bør vi matche EUs *Green Deal*, der naturmangfoldstrategien inneholder en plan for restaurering av Europas natur, med et konkret mål om å restaurere 25 000 km vassdrag innen 2030.

Strategien for vassdragsrestaurering legger vekt på at vi må gire opp fra små og kortsiktige restaureringsprosjekter til større prosjekter for nedbørsfelt og mer langsiktige steg-for-steg planer. Tilskuddsordningen må da bli overførbar (med tilsagnsfullmakter over flere år) og dekke både utredning/planlegging, gjennomføring og oppfølging/evaluering. Alt dette tilsier at et stort finansieringsbehov for 2024, som så gradvis må økes for å nå restaureringsmålene i 2030 og vanndirektivets mål i 2033.

Kalking av forsurede vassdrag

Mange norske vassdrag er kraftig påvirket av forsuring. Problemene er langt fra over, selv om utslippene av de forsurende gassene er redusert takket være internasjonale konvensjoner og avtaler for å redusere grenseoverskridende luftforurensing. At livet i vassdragene fortsatt sliter med forsuringen skyldes at det tar tid å bygge opp bufferkapasiteten igjen etter at kalsium er vasket ut over flere tiår. Den naturlige bufferkapasiteten gjenoppbygges gradvis ved forvitring av grunnfjellet og er følgelig en tidkrevende restaureringsprosess. Etter et kutt på ca. 5 millioner i kalkingsbudsjettet for 2023, er det risiko for å tape miljøkvaliteter i anadrome vassdrag og i kritiske innlandsvassdrag. Vi mener derfor det trengs minst en økning på 10 millioner.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen oppfylle utarbeide planer som sikrer at vi når målet om restaurering av 30 prosent av forringet vassdragsnatur, i tråd med målet i Naturavtalen.
- Stortinget ber regjeringen øke støtten til Miljødirektoratet og statsforvalterne for å skjerpe utslippstillatelser og oppfølging av tiltak i Oslofjordplanen.
- Stortinget ber regjeringen, nok en gang, om å innføre standard naturforvaltningsvilkår for alle vannkraftkonsesjoner i Norge
- Stortinget ber regjeringen bidra til bærekraften i norsk vannkraftproduksjon, gjennom å innføre moderne miljøkrav for de konsesjonsløse og gamle konsesjoner som ikke har miljøkrav, og at vilkårsrevisjoner sørger for reelle miljøforbedringer som sikrer at vanddirektivets mål nås.
- Stortinget ber regjeringen legge frem forslag til forskrift for vilkårsrevisjoner.
- Stortinget ber regjeringen sikre finansiering av stillingene til miljø- og friluftslivsorganisasjonenes to vannkoordinatorer, siden de spiller en avgjørende medvirkningsrolle i det regionale og lokale vannforvaltningsarbeidet.
- Stortinget ber regjeringen sikre sivilsamfunnets viktige medvirkning i det regionale vannforvaltningsarbeidet, inkludert miljø- og friluftslivsorganisasjonens vannkoordinatorstillinger.

Livet i havet

Kap. 1410, post 23. Økes med **7 mill.** øremerket MAREANO og intensivert kartlegging av særlig verdifulle og sårbare marine områder (SVOer) og globalt viktige sjøfuglområder

Kap. 1420, post 21. Økes med **8 mill.** til ferdigstilling av handlingsplan for sjøfugler.

Kap. 1420, post 80. Økes med **10 mill.** øremerket ny tilskuddsordning for tiltak for å bedre tilstanden for sjøfugler.

Kap. 1825, post 21. Økes med **10 mill.** til ytterligere naturkartlegging havvind.

Totalt livet i havet 35 mill.

Vi foreslår også midler til forskning på marin restaurering; se kapittelet om restaurering.

Vi foreslår også midler til marint vern, se kapitlet om vern.

Tilstanden i de marine økosystemene i Norge gjennomgår store endringer på grunn av global oppvarming og havforsuring. Resultatet er inntog av sørlige, varmekjære arter og endringer i primærproduksjon. Det står også svært dårlig til med mange sjøfugler og visse fiskebestander. Tareskog og ålegraseng er naturtyper i tilbakegang, og flere korallforekomster er truet. Nordsjøen, Skagerrak og især Oslofjorden, og enkelte andre fjordsystemer, har en til dels uholdbar dårlig miljøtilstand, og Barentshavet er i ferd med å miste sitt arktiske preg. I tillegg er det et enormt press på nye aktiviteter som havvind, fiskeri, mineralutvinning og fortsatt oljeleting. Derfor er det presserende at vi får en økosystembasert marin arealplanlegging. I budsjettforliket for 2024 ble det lagt inn 50 mill. kr til naturkartlegging havvind. På grunn av utbyggingspress også til havs, mener Sabima det er nødvendig å videreføre og styrke denne kartleggingen.

Mareano kartlegger dybde, bunnforhold, biologisk mangfold, naturtyper og forurensning i sedimentene i norske kyst- og havområder. Havforskningsinstituttet, Norges geologiske undersøkelse og Kartverket gjør den daglige driften, og er ledet av Miljødirektoratet. [Mareano](#) bygger bro mellom sektorer og forvaltningsnivåer og gir samfunnet viktig kunnskap om forvaltning og utvikling av kystsonen. Kartlegging av norske havområder og

spesielt særlige verdifulle og sårbare områder (SVO) er viktig inn i arbeidet med oppdatering og revisjon av havforvaltningsplanene. Mareano trenger økte midler til å intensivere dette arbeidet.

Handlingsplan og tiltak for sjøfugl: Sjøfuglene sliter både i Norge og globalt, som en følge av våre inngrep i marine økosystemer og klimagassutslipp. Det er blant annet viktig å innhente kunnskap om sjøfuglarter som per i dag ikke er en del av SEAPOP-programmet og kartlegge globalt viktige sjøfuglområder i norske kyst- og havområder. I tillegg er det behov for økte ressurser til *tolkning* av SEAPOP-dataene – som nå lider under at en stigende andel av midlene går til feltarbeidet på grunn av økte kostnader. Stortinget har vedtatt å utarbeide en handlingsplan for å bedre situasjonen for sjøfugler. Dette arbeidet må forseres. I tillegg til å fortsette eksisterende overvåking av sjøfuglbestander i Norge gjennom SEAPOP og SEATRACK, trenger sjøfuglene nå politisk vilje til handling. Basert på det vi allerede vet om sjøfuglenes trusselbilde, fra norsk og internasjonal forskning, er det en rekke tiltak som kan iverksettes og gjennomføres via handlingsplanen for sjøfugl og tilskuddsordninger.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen om å oppdatere handlingsplan for Oslofjorden og nasjonal marin verneplan i tråd med mål i ny Naturavtale
- Stortinget ber regjeringen innføre et forbud mot bruk av trål i marine nasjonalparker og andre marine verneområder.

Myr og annen våtmark

Kap. 1410, post 21 Miljødata. økes med **25 mill.** øremerket midler til kartlegging og overvåking i våtmark

Kap. 1410, post 51. Økes med **8 mill.** øremerket forskningsmidler til utvikling av alternativer til torv.

Kap. 1420, post 21. Økes med **2 mill.** til arbeid med Naturstrategi for våtmark.

Kap. 1420, post 80. Økes med **4 mill.** til tilskudd for å spre kunnskap til privatforbrukere og offentlige innkjøpere om ulemper ved torv og om miljøvennlige alternativer til torv.

Totalt myr og annen våtmark **39 mill.**

Vi foreslår i tillegg påplussing til restaurering av myr, som er omtalt under restaureringskapittelet der vi totalt foreslår mill. til restaurering av myr og våtmark.

Vi foreslår også vern av myr og våtmark som er omtalt under vernekapitlet på totalt 2 mill.

Myr og våtmark demper flom og lagrer karbon, beskytter mot virkningene av klimaendringer og er levestedet til et stort og spesialisert mangfold av arter. Minst en tredjedel av all myr under skoggrensa i Norge er ødelagt, og fortsatt ødelegges store arealer med myr årlig, blant annet til veier, hyttebyer, drenering for utbygging, jordbruk og skogbruk og utvinning av torv til hagejord.

Drenerte myrer står for seks prosent av de menneskeskapte klimagassutslippene årlig globalt, og utslipp fra ødelagt myr i Norge kan tilsvare hele 10 prosent av de årlige norske utslippene. Som en oppfølging av «*Plan for restaurering av våtmark i Norge 2021-2025*», og for å følge opp Hurdalsplattformens ambisjon om å øke den naturlige karbonlagringen i norsk natur, må restaureringen av disse supersystemene trappes betydelig opp.

Legge fram og følge opp et sterkt og strengt forbud mot nedbygging av myr

I forbindelse med Stortingets behandling av statsbudsjettet for 2023, vedtok Stortinget at regjeringen skal «*legge frem forslag om forbud mot nedbygging av myr til utbyggingsformål i løpet av 2023. Det skal utredes mulige dispensasjoner fra forbudet for å ta vare på andre arealer med høy verdi og utbygging av samfunnskritisk infrastruktur. Målet er at forbudet reelt sett skal redusere nedbyggingen av myr.*» 4. desember 2023 la Miljødirektoratet fram et høringsnotat om forslag til forbud mot nedbygging av myr. Vi forventer at regjeringen legger fram et sterkt og klart forbud mot nedbygging av myr, med få muligheter for dispensasjoner, og statsforvalteren som dispensasjonsmyndighet. Forbudet må i størst mulig grad hjemles i lov, og ikke i forskrift. Forbudet må følges opp med kontroll av måloppnåelse gjennom egnede rapporteringssystemer, slik som KOSTRA. Vi forventer at en solid oppfølging av “*Natursats*”, og at kommuner blir bedt om, og får mulighet til, å revidere gjeldende reguleringsplaner, slik at de er i tråd med nytt regelverk. Fra 2026 må Norges nettutslipp fra myr reduseres, jf. LULUCF-regnskapene.

Trappe opp restaurering av myr og torvmark

Som en oppfølging av «Plan for restaurering av våtmark i Norge 2021-2025», og for å følge opp Hurdalsplattformens ambisjon om å øke den naturlige karbonlagringen i norsk natur, samt Norges forpliktelser overfor EU må restaureringen av disse supersystemene trappes betydelig opp. EU har nylig vedtatt en restaureringslov med ambisiøse mål. Se kapittel om restaurering.

Styrke kunnskapsgrunnlaget for myr

Datagrunnlaget om våtmark har mangler, som påpekt i «Naturstrategi for våtmark» er det behov for økt overvåking av arter som lever på myr og våtmark. I Miljødirektoratets faglige grunnlag for en strategi for å hindre nedbygging av myr anbefaler de å øke kunnskap om følgende:

- 1) Bedre kunnskap om myrdybde og forekomst av ulike myrtyper
- 2) Bevisstgjøring rundt effektene av nedbygging er viktig for å øke interessen for, og evnen til, å unngå nedbygging av myr og torvmark.
- 3) Kunnskap om planlagt nedbygging.

Utfasing av torv i hagejord og innføring av miljøvennlige alternativer

Det må innføres et forbud mot alle nye torvuttak, inkludert myrer der det i dag foreligger konsesjon til torvuttak. Innen forbudet vedtas, må det innføres et moratorium.

Regjeringen må bevilge tilstrekkelig med midler til utvikling og produksjon av miljøvennlige alternativer til torv. Her skjer allerede mye spennende i norske forskningsmiljøer og bedrifter. Flere andre europeiske land forsøker også å finne alternativer til torv, så Sabima mener at internasjonalt samarbeid er viktig. Det ideelle vil være å utvikle og perfektionere metoder som kan brukes til å omgjøre lokale restprodukter til substrat som planter kan vokse i. Myr der det allerede er utvunnet ut torv, må restaureres. Dette gjelder særlig de myrene som er minst ødelagt. Alternativer til torv kan kombineres med restaurering av myrer gjennom paludikultur.

Det er viktig å arbeide for at folk i hele Norge skal ha tilgang til torvfrie alternativer. Vi vet at mange privatpersoner ønsker å unngå å bruke torv, men blir forhindret av mangel på alternativer der de bor. Regjeringen må snarest mulig [legge fram en plan for arbeidet med å fase ut torv fra vekstmedier](#) og jordforbedringsprodukter og andre produkter til private og i gartnerier og veksthus.

Finansdepartementet: Innføring av CO₂-avgift på klimagassutslipp på bruken av torv

I tråd med anbefalinger fra Grønn Skattekommisjon, foreslår vi at det utredes CO₂-avgift på klimagassutslipp på bruken av torv. En avgift på bruk av torv kan være et ryddig grep som synliggjør de egentlige kostnadene ved torvuttak – både naturinngrepene og klimagassutslippene, og skaper insentiv for å bruke alternative råstoffer. Avgift på *bruken* av torv vil sikre at det ikke blir forskjell på om torven kommer fra norske eller utenlandske kilder, og den vil styrke konkurransedyktigheten til de som utvikler torvfrie alternativer. I tillegg til grep som sikrer utfasing av torv, er det behov for midler til utvikling av alternativer, noe som bør gjøres i dialog med bransjen. Dette arbeidet bør det samarbeides om med andre land som også arbeider med torv-utfasing. En CO₂-avgift på torv kan være et første skritt for å innføre en generell naturavgift for utnyttelse av naturområder.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen utarbeide en tiltaksplan som oppfølging av regjeringens naturstrategi for våtmark.
- Stortinget ber regjeringen fastholde 31.12.2025 som sluttdato for bruk av torv i hagejord.
- Stortinget ber regjeringen lage en plan for arbeidet med å fase ut torv fra jordprodukter til privatmarkedet.
- Stortinget ber regjeringen innføre forbud mot å åpne nye torvuttak, samt stille krav til kommunene om å trekke tilbake tillatelser som ennå ikke er tatt i bruk.
- Stortinget ber regjeringen stille krav til kommunene om å rapportere på dispensasjoner fra forbud mot nedbygging av myr, nedbygd myr og restaurert myr gjennom KOSTRA innen statsbudsjettet for 2025.
- Stortinget ber regjeringen utrede og innføre CO₂-avgift på klimagassutslipp på bruken av torv innen statsbudsjettet for 2025.

Insekter og kulturlandskap

Kap. 1150, post 50. Utvalgte kulturlandskap og pollinatorhandlingsplan Økes med **3 mill.** til gjennomføring av pollinatorstrategien og **10 mill.** til økt satsing på utvalgte kulturlandskap. Totalt **13 mill.** (forhandles over jordbruksavtalen).

Kap. 1150, post 77.12 Utviklingstiltak. Underpost 77.12 Tilskott til frøavl m.m. Økes med ytterligere **2 mill.** til NIBIOs arbeid med pollinatorvennlige naturfrøblandinger.

Kap. 1410, post 21. Miljødata Økes med **6 mill.** øremerket en gradvis oppskalering til fullskala insektovervåkning og overvåking av humler og dagsommerfugler over hele landet.

Kap. 1420, post 80. Tilskott til tiltak for å ta vare på natur Økes med **10 mill.** øremerket tilskudd til utvalgte kulturlandskap, **5 mill.** øremerket økte tilskudd til ville pollinerende insekter, **totalt 15 mill.**

Kap. 1420, post 21. Gjennomføring av pollinatorstrategien. Økes med **3 mill.**

Totalt insekter og kulturlandskap **39 mill.**

Vi foreslår også flere påplussinger til restaurering av kulturlandskap gjennom Landbrukets utviklingsfond (LUF), totalt 50 mill. øremerket gjennom SMIL og RMP, se kapitlet om restaurering.

En tredjedel av de norske ville biene er utrydningstrua. Biene, som inkluderer humlene, er våre viktigste pollinatorer. Et mer bievennlig jordbruk med et rikt kulturlandskap er den viktigste måten å ta vare på våre ville pollinatorer på. Dette må gjøres gjennom flere tiltak. Incentivordningene rettet mot kulturlandskapet bør gjennom presiseringer i budsjettproposisjonen også i større grad rettes mot det artsrike kulturlandskapet. Det vil også bidra til å sikre drift i hele landet, variert bruksstruktur, utmarksbeite på de artsrike arealene og setring – i tråd med Hurdalsplattformen.

Da ordningen med utvalgte kulturlandskap ble opprettet i 2009, var målet at den skulle omfatte 100 områder. Det har vært en god økning de siste årene, men ordningen omfatter fortsatt bare 51 områder. I 2024-budsjettet ble det kutt i bevilgningen i KLDs budsjett fra 23 millioner til 20 millioner, mens bevilgningen over LMDs budsjett har stått stille over flere år med en bevilgning på 15,5 millioner. Dette samtidig som antall områder har blitt økt, som betyr at midlene for å støtte grunneierne i å ta vare på områdene blir smurt tynnere utover. For å sikre og restaurere natur- og kulturverdiene i de utpekte områdene og etablering av nye områder, må bevilgningene økes over både KLDs og LMDs budsjetter de neste årene. 100 områder vil gi rundt 10 områder i hvert fylke, som åpner for variasjon i type område, samt geografisk spredning. De utvalgte kulturlandskapene er viktige i seg selv for å bevare verdifulle områder, men de er også viktige som «laboratorier» og som utstillingsvinduer for å få testet ut mer mangfoldig og naturvennlig jordbruksdrift og -forvaltning.

Det er stor etterspørsel etter frø for etablering av pollinatorvennlige blomsterenger og blomsterstriper. NIBIO har i noen år jobbet med produksjon av naturfrø for såing av blomstereng for tørreng og friskeng, og disse frøblandingene er de eneste som fyller kravene til og kan dekke behovet for *stedegne* blomsterfrø. Det arbeides også med utvikling av flere frøblandinger (robustfrøblandinger og frøblandinger for åpen grunnlendt kalkmark). Frøblandingene er regionale og består kun av norske arter. Produksjonen og utviklingen av frøblandingene er imidlertid ressurskrevende, og NIBIO har behov for øremerkede midler i en utviklingsfase.

I tillegg har vi en stor kunnskapsmangel for pollinerende insekter. Dette hullet må tettes gjennom økte kartleggings- og forskningsmidler til temaet. NINA utarbeidet på oppdrag fra Miljødirektoratet en behovsanalyse og forslag til overvåkningsprogram i 2019. Den årlige kostnaden er estimert til 20 millioner. Fra 2021 er det etablert overvåkningsflater i skog på Østlandet samt i seminaturlig mark på Østlandet og i Trøndelag. Det gjennomføres også et overvåkningsprogram for humler og dagsommerfugler i fire regioner. For å få maksimal uttelling av disse to forskningsprogrammene bør de utvides til hele landet og til flere naturtyper/økosystemer. Det må derfor sikres en tilstrekkelig og forutsigbar finansiering for prosjektene. Fullskala insektovervåking vil koste omtrent 20 millioner i året. Per i dag settes det av 7,5 millioner og en økning på 5 millioner neste år vil bidra til at ordningen kan utvides på en forsvarlig måte.

Sommeren 2018 ble den nasjonale pollinatorstrategien lagt frem, og i august 2021 kom tiltaksplanen for oppfølging av strategien. Det er sterkt behov for midler til å gjennomføre tiltaksplanen for å oppnå en bedret

situasjon for insektene. Tilskuddsposten for ville pollinerende insekter ble opprettet i 2018 og skal bidra til å sikre og bedre leveområdene for ville pollinerende insekter. I 2023 ble det delt ut 3,7 millioner kroner, men det omsøkte beløpet var over dobbelt ganger så høyt, og det er behov for å øke potten på de søkbare midlene. I tillegg ble det brukt 1,5 mill. til gjennomføring av pollinatorstrategien i Miljødirektoratet. Sabima etterspør mer øremerkede midler til oppfølging av strategien gjennom levering på tiltaksplanen.

Forslag til anmodningsvedtak:

- Stortinget ber regjeringen sørge for at det i alle offentlige anskaffelser av grøntanlegg vurderes å etablere pollinatorvennlige arealer og prioriteres bruk av norskproduserte naturengfrø til dette.
- Utarbeide et oppdatert, helhetlig kunnskapsgrunnlag om norsk matproduksjon og legge frem en ny stortingsmelding om fremtidens bærekraftige landbruks- og matsystem, der helsepolitikk, klima- og naturpolitikk og landbruks-, distrikts- og matpolitikk blir sett i sammenheng.

Miljø- og naturfaglige organisasjoner

Kap. 1400, post 70. Økes med **10 mill.** til frivillige klima- og miljøorganisasjoner og klima- og miljøstiftelser.

Kap. 1420, post 77. Økes med **3 mill.** øremerket de naturfaglige organisasjonene.

Totalt miljø- og naturfaglige organisasjoner 13 mill.

De frivillige miljøorganisasjonene gjør et viktig arbeid for å spre miljøinformasjon og øke engasjementet for miljøspørsmål, og gjør et stort arbeid for å legitimere norsk miljøpolitikk blant innbyggerne. Tilskuddene til organisasjonene har lenge stått stille og ikke blitt prisjustert og eller justert etter økt antall organisasjoner i ordningen, selv om miljøproblemene øker. Tilskuddet til organisasjonene bør derfor økes med 10 mill.

Minst like viktig er det at grunntilskuddene til de naturfaglige organisasjonene økes. De naturfaglige organisasjonene mobiliserer svært mye frivillighet og engasjement, bidrar til viktig datainnsamling gjennom frivillig registrering av funn i Artsobservasjoner og gjør en stor innsats for bevaring av norsk natur. Hver krone gitt til denne potten gir også resultater i form av naturopplevelser, friluftslivsgoder og folkehelse. Potten til de naturfaglige organisasjonene fikk for første gang på mange år en økning på 2023-budsjettet, men økningen var helt marginal, og det er sterkt behov for en betydelig oppjustering for å holde tritt med prisstigningen og øke aktivitetene i foreningene.